

Tomi Mertanen

**Apurahasta vanhuudenturvaksi.
Valtion ylimääräiset taiteilijaeläkkeet vuosina 1970-2011.**

Työpapereita — Working Papers 51

Taiteen keskustoimikunta — Arts Council of Finland
Tutkimusyksikkö — Research Unit

© Tomi Mertanen ja taiteen keskustoimikunta

ISBN 978-952-5253-84-9
ISSN 0788-5318

Taiteen keskustoimikunta
Helsinki 2012

SISÄLLYS

JOHDANTO.....	1
Selvityksen lähtökohdat ja tausta.....	1
Valtion taiteilijaeläkkeiden historia.....	3
VALTION YLIMÄÄRÄISET TAITEILIJAEKKEET	
VUOSINA 1970–1999.....	14
Eläkkeen saajat sukupuolen mukaan.....	14
Eläkkeen saajat taiteenaloittain.....	16
VALTION YLIMÄÄRÄISET TAITEILIJAEKKEET	
VUOSINA 2000–2011.....	19
Ylimääräisten eläkkeiden myöntöperusteet.....	19
Eläkkeen hakijat ja saajat taiteenaloittain.....	20
Eläkkeen hakijat ja saajat sukupuolen mukaan.....	28
Ylimääräisistä taiteilijaeläkkeistä aiheutuneet menot.....	32
YHTEENVETO.....	36
LÄHTEET.....	40
Liite.....	43

TAULUKKO- JA KUVIOLUETTELO

TAULUKOT

TAULUKKO 1. Ylimääräisen taiteilijaeläkkeen saajat sukupuolen mukaan vuosina 1970–1999 (%).....	14
TAULUKKO 2. Ylimääräisen taiteilijaeläkkeen hakijat ja saajat vuosina 1970–1999 sekä osuudet saajista aloittain (%).....	18
TAULUKKO 3. Vuosina 2000–2011 ylimääräisistä taiteilijaeläkkeistä tehdyt hakemukset sekä myönnettyt eläkkeet sukupuolen, kielen, asuinpaikan ja taiteenalan mukaan (%).....	21
TAULUKKO 4. Vuosina 2000–2011 ylimääräistä taiteilijaeläkettä hakeneet ja sen saaneet henkilöt sukupuolen, kielen, asuinpaikan ja taiteenalan mukaan (%).....	23
TAULUKKO 5. Ylimääräisen taiteilijaeläkkeen hakijat vuosina 2000–2011 taiteenaloittain (%).....	25
TAULUKKO 6. Ylimääräisen taiteilijaeläkkeen saajat vuosina 2000–2011 taiteenaloittain (%).....	26
TAULUKKO 7. Ylimääräisen taiteilijaeläkkeen hakijat sukupuolen ja taiteenalan mukaan vuosina 2000–2011 (%).....	29
TAULUKKO 8. Ylimääräisen taiteilijaeläkkeen saajat sukupuolen ja taiteenalan mukaan vuosina 2000–2011 (%).....	31
TAULUKKO 9. Täysien sekä osaeläkkeiden osuudet vuosina 2000–2011 myönnettyistä ylimääräisistä taiteilijaeläkkeistä.....	32
TAULUKKO 10. Ylimääräisten eläkkeiden meno sekä ylimääräisellä eläkkeellä kunkin vuoden lopussa olleet henkilöt vuosina 2000–2010.....	33
TAULUKKO 11. Taiteilijaeläkkeiden osuus valtion kaikista ylimääräisistä eläkkeistä vuosina 2000–2010 (miljoonaa euroa).....	34
TAULUKKO 12. Taiteilijaeläkkeiden osuus valtion kaikista eläkemenoista vuosina 2000–2010 (miljoonaa euroa).....	34
TAULUKKO 13. Taiteilijoiden keskieläkkeen suuruus (€/kk) saantihetkellä vuosina 2000–2010.....	35
TAULUKKO 14. Ylimääräisen taiteilijaeläkkeen saajat taiteenaloittain vuosina 1970–2011 (%).....	38

KUVIOT

KUVIO 1. Ylimääräisen taiteilijaeläkkeen saajat sukupuolen mukaan taiteenaloittain vuosina 1970–1999.....	16
KUVIO 2. Ylimääräisen taiteilijaeläkkeen hakijat sukupuolen mukaan taiteenaloittain vuosina 2000–2011.....	26
KUVIO 3. Ylimääräisen taiteilijaeläkkeen saajat sukupuolen mukaan taiteenaloittain vuosina 2000–2011.....	29
KUVIO 4. Ylimääräisen taiteilijaeläkkeen saajat sukupuolen mukaan taiteenaloittain vuosina 1970–2011.....	39

JOHDANTO

SELVITYKSEN LÄHTÖKOHDAT JA TAUSTA

Taiteilijoiden eläketurva on Suomessa varsin kirjava. Vuoden 2008 loppuun saakka esimerkiksi valtion myöntämät taiteilija-apurahat eivät kerryttäneet saajalleen eläkettä yli viisivuotisia apurahoja lukuun ottamatta. Vuoden 2009 alusta lähtien apurahan saaja on velvoitettu rahoittamaan eläkkeensä itse maksamalla eläkemaksunsa Melalle (Maatalousyrittäjien eläkelaitos). Koska eläkevakuutuksen ottaminen tuli taiteilija-apurahan saajille pakolliseksi vuoden 2009 alusta, sitä aiemmin myönnettyjä mutta vielä vuonna 2009 tai sen jälkeen voimassa olevia apurahoja säädös ei koske. Myöskään ennen vuotta 2009 myönnettyt yli viisivuotiset ja ne viisivuotiset taiteilija-apurahat, joihin oli aiemman lainsäädännön mukaisesti liitetty eläketurva, eivät oikeuta MYEL:n mukaiseen eläketurvaan.

Koska valtion taiteilija-apurahoja myönnetään vain pienelle osalle taiteilijoista, on heistä suuri joukko jäänyt käytännössä vaille riittävää eläketurvaa. Tilanne on parempi niiden taiteilijoiden osalta, jotka ovat tehneet taiteellista työtä jossakin laitoksessa (esim. oppilaitoksissa, teattereissa, orkestereissa tai museoissa), sillä heille on kertynyt työeläkettä normaaliin tapaan. Vastaavasti esimerkiksi osa kuvataiteilijoista ja valokuvaajista saa eläkettä opettajan työstä.

Kahdeksankymmentäluvun puolivälissä säädettiin laki eräiden työsuhteessa olevien taiteilijoiden ja toimittajien eläkkeistä, niin sanottu TaEL-laki. Sitä sovellettiin taiteilijoihin (työntekijöihin), jotka toimivat muusikkoina, näyttelijöinä, tanssijoina tai muina esiintyvinä taiteilijoina tai ohjaajina, dramaturgeina, koreografeina, pukusuunnittelijoina tai lavastajina. Lisäksi se koski myös muun muassa valokuvan tai elokuvan valmistukseen osallistuvia kuvaajia, leikkaajia ja taiteellisia avustajia, sekä toimittajia, kielenkääntäjiä, tulkkeja ja oppaita.

Lain soveltamisen edellytyksenä oli, että kussakin työsuhteessa luovan taiteellisen tai esityksellisen työn osuus oli ratkaiseva ja että työsuhde oli tarkoitettu jatkumaan vuotta lyhyemmän ajan. Lain nojalla työnantajan oli kustannettava eläketurva lain piiriin kuuluvalla työntekijälle vanhuuden, työkyvyttömyyden ja työttömyyden varalta sekä tällaisen työntekijän omaiselle perhe-eläketurva. Säädetyistä eläketurvasta huolehti

samassa yhteydessä perustettu esiintyvien taiteilijoiden eläkekassa, jonka ohjesääntö annettiin erillisellä asetuksella. Vuoden 2007 alusta lähtien TaEL yhdistettiin työntekijän eläkelain sekä lyhytaikaisissa työsuhteissa olevien työntekijäin eläkelain kanssa uudeksi työntekijän eläkeläiksi. Jos taiteilija ei ole työsuhteessa, sovelletaan hänen ansiotyöhönsä yrittäjien eläkelakia (YEL).¹ Tällöin hän maksaa eläkkeensä itse.

Yllä mainitut eläkejärjestelyt kattavat kuitenkin vain osan Suomen taiteilijakunnasta, sillä esimerkiksi kirjailijat, kuvataiteilijat ja valokuvaajat jäävät pääsääntöisesti tämän joukon ulkopuolelle. Mikäli taiteilija ei edellä mainituilla aloilla ole hankkinut itselleen henkilökohtaista eläkevakuutusta, saattaa hän huonoimmassa tapauksessa eläkkeelle siirryttyään jäädä käytännössä pelkän kansaneläkkeen varaan.

Valtiovalta on pyrkinyt jo vuosikymmenten ajan turvaamaan taiteen eri alojen huomattavimpien edustajien eläketurvan maksamalla niin sanottuja ylimääräisiä taiteilijaeläkkeitä. Ne ovat eläkkeitä, joita valtio maksaa niihin oikeuden omaaville taiteilijoille mahdollisen työeläkkeen tai kansaneläkkeen lisäksi. Muista valtion maksamista ylimääräisistä eläkkeistä (esim. puhelunvälittäjäeläke, TEL-täydennys sekä kansalaisansioeläke) taiteilijaeläkkeet – sekä niihin täysin vertautuvat sanomalehtimieseläkkeet – poikkeavat lähtökohtaisesti siinä, että ne myönnetään tunnustuksina ansiokkaasta toiminnasta; valtion muut ylimääräiset eläkkeet ovat lähinnä puutteelliseksi jäävää eläketurvaa korvaavia eläkkeitä.² Tosin myös taiteilijaeläkkeissä tämä luonne on korostunut 1980-luvulta lähtien.

Aina 1950-luvun taitteeseen saakka taiteilijaeläkkeet vertautuivat lähinnä nykyisiin taiteilija-apurahoihin, sillä nimestään huolimatta niitä myönnettiin maan huomattavimmille aktiivitaiteilijoille. Ajan saatossa taiteilijaeläkkeet muuttuivat nimensä veroisiksi, kun niitä alettiin entistä selvemmin myöntää taiteilijoiden vanhuudenturvaksi. Käytäntö vahvistettiin lopullisesti valtioneuvoston vuonna 1974 antamalla päätöksellä. Muista valtion ylimääräisistä eläkkeistä annettiin valtioneuvoston päätös jo vuonna 1959.

Käsillä olevassa raportissa paneudutaan valtion ylimääräisten taiteilijaeläkkeiden historiaan sekä nykykäytäntöön. Samalla luodaan yleiskuva eläkkeiden saajista vuosina

¹ AK n. 870/85; AK n. 762/85; AK n. 662/85; OPM 2010: 6, s. 35–36; OPM 1995: 10, s. 31–32.

² OPM 1987: 23, s. 2–4.

1970–1999 sekä paneudutaan tarkemmin sekä eläkkeen hakijoihin että saajiin vuosina 2000–2011. Raportissa selvitetään ylimääräisten taiteilijaeläkkeiden jakautuminen eri taiteenalojen, sukupuolen, asuinpaikan sekä äidinkielen perusteella.

Vaikka valtion ylimääräisiä taiteilijaeläkkeitä on tutkimuskirjallisuudessa sivuttu aiemminkin, on nyt tehty selvitys ensimmäinen, jossa keskitytään yksinomaan eläkejärjestelmän historian eri vaiheisiin. Samalla tuotetaan uutta tietoa eläkkeiden hakijoista ja saajista. Selvityksen aineisto on koottu taiteen keskustoimikunnan sekä opetus- ja kulttuuriministeriön yhteisestä Harava-rekisteristä³ sekä taiteen keskustoimikunnan ja ministeriön tuottamista asiakirjoista.

Tehty selvitys jakautuu käytännössä kahteen osaan. Niistä ensimmäisessä käsitellään ylimääräisen taiteilijaeläkkeen saajia vuosina 1970–1999, ja toisessa sekä ylimääräisen taiteilijaeläkkeen hakijoita että saajia vuosina 2000–2011. Hakijajoukon tarkempi käsittely on ensimmäisessä osassa rajattu analyysin ulkopuolelle lähinnä tutkimusergonomisista syistä, sillä Harava-rekisteristä ei löydy hakijoiden tarkempia tietoja kyseiseltä ajalta. Mainitulla ajanjaksolla eläkehakemuksia on jätetty yhteensä miltei 7500, joten jokaisen yksittäisen lomakkeen läpikäyminen olisi ollut liian työlästä. Sen sijaan päätösluettelot apurahan saajista vuosilta 1970–1999 löytyvät muun muassa opetus- ja kulttuuriministeriön arkistosta. Vuosien 2000–2011 osalta sekä hakijoiden että saajien tiedot löytyvät Harava-rekisteristä.

VALTION TAITEILIJAEKKEIDEN HISTORIA

Suomen valtion myöntämillä taiteilijaeläkkeillä on pitkä historia, sillä ensimmäisen kerran niitä jaettiin jo 1830-luvulla. Tuolloin alettiin maksaa eläkettä kansallisesti merkittäville taiteilijoille heidän työskentelymahdollisuuksiensa turvaamiseksi. Ensimmäisiä saajia olivat muun muassa kirjailija J.L. Runeberg sekä taidemaalari Magnus von Wright. Taiteilijaeläkkeet muistuttivat nykyisiä taiteilija-apurahoja, sillä niitä myönnettiin aktiivitaiteilijoiden tukemiseksi. Ikä tai varallisuus ei vaikuttanut eläkkeen saantiin. Se olikin käytännössä elinikäinen apuraha, jolla valtiovalta halusi turvata lahjakkaan taiteilijan työskentelymahdollisuudet.⁴

³ HARAVA – harkinnanvaraisten valtionavustusten asiankäsittelyjärjestelmä, johon kirjataan muun muassa haetut ja myönnettyt valtionavustukset.

⁴ KM 1965: A8, s. 11; Mertanen 2009, 351.

Taiteilijaeläkkeet säilyttivät apurahaluonteensa aina Suomen itsenäisyyden alkuvuosikymmeniin saakka. Esimerkiksi 1920–1940-luvulla eläkettä nauttivat monet kansallisesti merkittävät taiteilijat kuten kirjailija Toivo Pekkanen sekä kuvataiteilija Tyko Sallinen. Tuolloiset eläkkeet vertautuvat nykyisiin ylimääräisiin taiteilijaeläkkeisiin kuitenkin siinä mielessä, että opetusministeriö myönsi niitä vain hakemuksesta. Lisäksi kullakin taiteen alalla toimineen valtion taidelautakunnan tehtävänä oli antaa ministeriölle esitys omalta alaltaan eläkkeeseen oikeutetuista henkilöistä, joskin lopullinen päätösvalta oli opetusministeriöllä.

Yleisesti ottaen valtion taiteilijaeläkkeistä voidaan itsenäisyyden ensimmäisten vuosikymmenten osalta sanoa se, että vaikkei niiden myöntämisperusteista ollut olemassa erityissäännöksiä, olivat jakoperusteet käytännössä vakiintuneet: taiteilijaeläke myönnettiin vain tunnustukseksi taiteellisista ansioista. Eläkkeitä jaettiin vuosittain yhteensä hieman yli kymmenen eikä niitä ollut kiintiöity taiteenaloittain. Toisin sanoen, eri alat kilpailivat yhdessä samoista ministeriön eläkemäärärahoista, jotka valtio vuosittain kyseiseen tarkoitukseen budjettiinsa erityisesti varasi. Eläkkeet maksettiin aina 1970-luvulle saakka valtion budjetin 16. pääluokan (Erinäisten hallinnonhaaran eläkkeet ja eläkkeen luontoiset avustukset) II luvun ylimääräisiä eläkkeitä koskevasta määrärahasta.

Kilpailu eläkkeistä eri taiteenalojen kesken oli kuitenkin reilua, sillä kaikilla lautakunnilla oli hyvin korkeat kriteerit hakemuksen mahdolliselle puollolle. Lautakunnat tukivat vain omien alojensa huippujen hakemuksia ja heikommalle taiteelliselle tasolle lautakunnissa arvioitujen taiteilijoiden oli turha edes kuvitella voivansa saada taiteilijaeläkettä, olipa hänen uransa ollut kuinka pitkä tahansa. Lautakuntien linja piti tältä osin aina 1950-luvun loppuun saakka. Koska valtion taiteilijaeläkemäärärahat olivat niukat, tekivät sekä taidelautakunnat että yksittäiset kansanedustajat toisen maailmansodan jälkeen esityksiä eläkkeiden korotuksista. Menestystä niillä ei kuitenkaan ollut.⁵

Vuodesta 1958 lähtien taiteilijaeläkkeet ryhmiteltiin kolmeen luokkaan siten, että ne vastasivat valtion täyttä eläkettä tietyssä palkkaluokassa (A10, A12, A14). Uusia eläkkeitä myönnettiin vuosittain 12 taiteilijalle, neljälle kussakin palkkaluokassa. Tai-

⁵ Ks. esim. Ptk:t 16.5.1940 liitteineen, 6. ja 12.3.1941 liitteineen, 10.4.1943 liitteineen, sekä 20.1. ja 29.3.1944 liitteineen: Ko 1, Pöytäkirjat. Valtion kirjallisuuslautakunnan arkisto/Valtion taidelautakuntien arkisto (VTA), Kansallisarkisto (KA); Ptk:t 11.5.1950 liitteineen: Ko C1, Pöytäkirjat sekä 16.2.1952 ja 21.1.1953 liitteineen: Ko C2, Pöytäkirjat. Valtion kuvataidelautakunnan arkisto (VKUA)/VTA, KA; KM 1965: A8, s. 11; Mertanen 2010, 31–33, 46.

teilijat sijoitettiin eri palkkaluokkiin taiteellisten ansioiden perusteella. Eläkkeet olivat verovapaita.

Se, että eläkettä poikkeuksetta puollettiin vain ansioituneille taiteilijoille, merkitsi yleensä taidelautakuntien tekemien esitysten helppoa läpimenoa ministeriössä. Muutamissa tapauksissa opetusministeriö kuitenkin muutti lautakuntien tekemiä esityksiä, mikä sai arvovallastaan tarkat lautakunnat pahoittamaan mielensä. Esimerkiksi kuvaamataidelautakunta kiinnitti 1960-luvun alussa ministeriön huomiota siihen, että valtion taiteilijaeläkkeiden jako oli suoritettu sen suosituksista poikkeavalla tavalla. Eläkkeitä oli jopa myönnetty taiteilijoille, jotka eivät olleet edes sisältyneet tehtyyn esitykseen. Lautakunnan yksimielinen käsitys oli, että valtion taidelautakuntien suositukset piti ensisijaisesti ottaa huomioon taiteilijaeläkkeitä myönnettäessä.⁶

Valtion myöntämät eläkkeet ja apurahat alkoivat toisen maailmansodan jälkeen vähitellen eriytyä toisistaan. Tämä merkitsi osaltaan heikennystä luovien taiteilijoiden asemaan, sillä taiteilijaeläkkeet muuttuivat 1940–1960-luvulla aktiivitaiteilijoiden tuesta yhä selvemmin vanhuuseläkkeiden kaltaisiksi, joita myönnettiin vain jo korkean iän saavuttaneille taiteilijoille. Tosin tällöinkin huomioitiin yhä hakijan taiteelliset ansiot.

Vuonna 1965 mietintönsä jättänyt valtion taidekomitea esitti taiteilijaeläkkeiden lukumäärän kaksin- tai kolminkertaistamista, olihan taiteilijoiden lukumäärä kohonnut jatkuvasti. Komitea ei kuitenkaan enää pyrkinyt muuttamaan taiteilijaeläkkeiden käytännön luonnetta takaisin aktiivitaiteilijoita tukevaksi, vaan se piti vanhuuseläkkeiksi muuttuneita taiteilijaeläkkeitä erittäin tarpeellisina, sillä useilla taiteenaloilla taiteilijoilla ei ollut edellytyksiä saada työeläkettä. Epäkohtina komitea piti myös sekä perhe-eläkkeiden puuttumista taiteilijaeläkkeistä että joidenkin taiteenalojen jäämistä kokonaan vaille ylimääräisiä taiteilijaeläkkeitä. Komitean mielestä taiteilijaeläkkeistä oli myös annettava tarpeelliset säännökset sekä korotettava niiden markkamääräistä arvoa kohtuullista elintasoa vastaavaksi. Samalla esitettiin eri palkkaluokkiin sidottujen eläkkeiden poistamista ja niiden maksamista kaikille saajille samansuuruisina. Ylimääräisten taiteilijaeläkkeiden ei kuitenkaan uskottu vähentävän työapurahojen tarvet-

⁶ Kuvaamataidelautakunta OPM:lle 27.12.1963: Ko H2, Taiteilijaeläkeanomuksista annetut lausunnot. VKUA/VTa, KA; KM 1965: A8, s. 24; Mertanen 2010, 84, 150.

ta vaan siihen tarkoituksen esitettiin taiteilija-apurahojen merkittävää lisäystä.⁷ Komitean esitys vahvisti siten taiteilijaeläkkeiden vanhuuseläkeluonnetta.

Valtion taidehallinto-organisaatio uudistettiin taidekomitean ehdotuksen mukaisesti vuonna 1968 korvaamalla entinen lautakuntajärjestelmä taidetoimikuntajärjestelmällä. Uudessa organisaatiossa Taiteen keskustoimikunta laati opetusministeriölle taiteilijaeläkkeiden jakoehdotuksen hankittuaan lausunnon asianomaiselta taidetoimikunnalta. Päätöksen eläkkeistä teki ministeriö. Myöntöperusteista ei edelleenkään laadittu erityissäännöksiä, mutta käytännössä jakoperusteet olivat samat kuin aiemmin – taiteilijaeläke myönnettiin tunnustuksena taiteellisista ansioista lähinnä vanhuuseläkkeenä. Uudessa järjestelyssä taiteilijaeläke vastasi valtion A12-palkkaluokan täyttä eläkettä ja oli verovapaa. Vuonna 1969 eläkeitä jaettiin yhteensä 12 taiteilijalle.

Vapaiden taiteilijoiden eläketurvan järjestämistä harkittiin valtionhallinnossa 1970-luvun alussa samoihin aikoihin voimaan astuneen yrittäjän eläkevakuutuksen (YEL) kautta. Vallinneen käytännön mukaan taiteilijan oli itse hoidettava eläkemaksunsa YEL-vakuutuksella, koska laissa häntä verrattiin yrittäjään. Toisaalta osa muusikoista ja näyttelijöistä sai normaalin eläkkeen, koska he olivat töissä kunnan tai muissa laitoksissa. Eniten järjestelmästä purnasivatkin kirjailijat ja kuvataiteilijat. Kirjallisuustoimikunta valitti Taiteen keskustoimikunnalle, ettei se pitänyt YEL-järjestelmää vapaiden taiteilijoiden sosiaaliturvan järjestämiseen sopivana. Toimikunta kannatti taiteilijoiden eläketurvaa varten erillislainsäädäntöä. Se vetosi taiteilijantyön ennustamattomuuteen, minkä takia yksityisillä taiteilijoilla saattoi olla ylivoimaisia vaikeuksia YEL:n edellyttämien pakollisten eläkemaksujen suorittamisessa. Toimikunta ehdotti, että Taiteen keskustoimikunta kehottaisi opetusministeriötä yhdessä sosiaaliministeriön kanssa tutkimaan taiteilijoiden eläketurvaa ja laatimaan esityksen taiteilijoiden eläkelaiksi. Paheksuntaa kirjallisuustoimikunnassa aiheutti myös taiteilijaeläkkeiden erisuuruisuus. Vastalauseena eläkejärjestelyille osa kirjailijoista jättäytyi tahallisesti eläkkeiden ulkopuolelle.⁸

Taiteen keskustoimikunta piti taiteilijaeläkejärjestelmän uusimista esillä vuodesta 1969 lähtien. Se hyväksyi osittain taiteilijoiden eläkejärjestelmän perustumisen yrittäjien eläketurvajärjestelylle, joskaan se ei katsonut sen sellaisenaan soveltuvan kaikkiin

⁷ KM 1965: A8, s. 29, 43, 67–68.

⁸ KM 1973: 100, s. 29, 49; Taidetoimikunnat 1971, 45; Taidetoimikunnat 1969, 33; Mertanen 2009, 351.

eläketurvaa vailla olleisiin taiteilijoihin. Kokonaisratkaisuun oli pyrittävä yrittäjäeläkelainsäädännön kautta sitä tarpeellisin erikoisjärjestelyin täydentäen sekä perinteisten taiteilijaeläkkeiden avulla. Erityisen vaikeaksi koettiin vuonna 1904 tai sitä ennen syntyneiden, lakisääteisten järjestelyjen ulkopuolelle jääneiden, taiteilijoiden eläketurva. Vuonna 1970 keskustoimikunta esitti opetusministeriölle työjaostonsa ehdotuksen pohjalta erityisen toimikunnan asettamista tehtävänään laatia taiteilijaeläkkeitä koskeva selvitys sekä esitys taiteilijaeläkkeitten kokonaisjärjestelyksi apurahalainsäädäntö ja voimassa ollut valtion taiteilijaeläkejärjestelmä huomioiden.⁹

Opetusministeri Meeri Kalavainen asetti syyskuussa 1971 kirjailija Lassi Nummen johtaman taiteilijoiden eläketurvatoimikunnan, jonka tehtävänä oli selvittää taiteilijoiden eläketurvaa sekä tehdä tarvittaessa ehdotuksia sen parantamiseksi. Mietintöään varten toimikunta suoritti kyselyn alan järjestöille kevään 1972 aikana. Lisäksi se teetti taiteilijoille kohdistetun eläketurvatuutkimuksen, johon liittyen lähetettiin kysely kaikkiaan yli 2 500 taiteilijalle. Perinteisesti ymmärrettyjen taiteilija-ammattien lisäksi toimikunta piti myös estraditaiteilijoita sekä freelance-toimittajia ainakin jossakin määrin taiteilijoina.

Vaikka toimikunta pohti eri eläkejärjestelyjen sopivuutta taiteen kenttään, ei se lopulta tehnyt työeläkelakeja koskevaa muutosehdotusta sille annetussa määräajassa. Osasyynä tähän oli se, ettei toimikunta, jonka kokoonpanossa voimakkaimmin painotettiin opetus- ja valtiovarainministeriön sekä taiteilijajärjestöjen edustusta, katsonut omaavansa kyllin monipuolista työeläkejärjestelmän ja sen eri sovellusalueiden asiantuntemusta. Kesäkuun 1973 lopulla jätetyssä mietinnössä kuitenkin ehdotettiin, että opetusministeriö ryhtyisi tarvittaviin toimenpiteisiin uuden työryhmän tai toimikunnan asettamiseksi selvittämään eläkejärjestelmän ongelmia. Työeläkejärjestelmien tuntijoiden ohella siihen oli valittava myös taiteilijajärjestöjen edustajia. Nummen toimikunta myös katsoi, että ylimääräisten taiteilijaeläkkeiden lukumäärää oli jatkossa lisättävä ja että eläke olisi voitava myöntää myös osa-aikaeläkkeenä sekä taiteilijaeläkkeen saaneen omaisille perhe-eläkkeenä. Toimikunta piti tarpeellisena, että ylimääräisistä taiteilijaeläkkeistä annettaisiin valtioneuvoston päätös.

Taiteen ammattilaisia toimikunnassa edustaneet jäsenet eivät olleet tekemäänsä työhön tyytyväisiä, sillä kysymys yrittäjäeläkejärjestelmän soveltamisesta taiteen maail-

⁹ Taidetoimikunnat 1970, 9, 49; Taidetoimikunnat 1969, 20; Mertanen 2009, 352.

maan oli eläketurvakeskustelussa pitkin matkaa synnyttänyt arvostelua. Mietintöön jättämässään eriävässä mielipiteessä toimikunnan taiteenalojen edustajat esittivät, että toimikunta olisi ollut velvollinen pääpiirteittäin esittelemään eräitä ratkaisumalleja ylimääräisen eläkkeen maksuun. Heistä ylimääräinen taiteilijaeläke voitiin myöntää taiteilijalle myös tietyn iän tullessa täyteen (60 vuotta) tai muun eläketapahtuman (työkyvyttömyys, kuolema) sattuessa. Toisaalta ylimääräinen taiteilijaeläke piti voida myöntää taiteilijalle jo nuorena, mikäli siihen oli aihetta. Siten tiedossa oleva eläke parantaisi työskentelymahdollisuuksia.¹⁰ Vaikkei toimikunta varsinaisia ehdotuksia tehnytään, toimi sen mietintö pohjana taiteilijaeläkejärjestelmän laajennukselle ja taiteilijoiden perhe-eläkekysymyksen järjestelylle.

Opetusministeriö ei suostunut enää asettamaan uutta työryhmää, vaan jo tammikuussa 1974 astui voimaan ministeriössä valmisteltu ylimääräisiä taiteilijaeläkkeitä koskenut valtioneuvoston päätös.¹¹ Taiteilijoiden eläketurvan kannalta uudistus merkitsi melkoista parannusta, sillä eläkkeiden lukumäärä moninkertaistui. Niistä tuli samalla eläkkeitä eikä apurahoja, sillä nyt niitä ei enää voinut myöntää kuin poikkeustapauksissa alle 60-vuotiaille taiteilijoille. Parannuksena uudessa päätöksessä aiempaan nähtiin se, että se mahdollisti osaeläkkeiden jakamisen sellaisille taiteilijoille, joilla katsottiin olevan riittävästi tuloja tai muuta eläketurvaa.

Uudistuksen puutteena pidettiin edelleen sitä, että eläke myönnettiin harkinnanvaraisesti. Esimerkiksi Taiteen keskustoimikunta katsoi, että kaikille taiteenharjoittajille olisi voitava järjestää kohtuullinen eläketurva. Välttämättömäksi nähtiin myös eläkeoikeuden sekä muun sosiaaliturvan liittäminen valtion taiteilija-apurahoihin. Toisaalta hakemusmenettelyä oli selkeytetty siten, että hakemus tehtiin henkilökohtaisella kaavakkeella, josta ilmeni taiteilijan toimeentulo ja muu eläketurva sekä muita eläkepäättöksen teossa tarvittavia tietoja.

Lisäparannus eläkkeisiin saatiin vielä samana vuonna, kun annettiin valtioneuvoston päätös ylimääräisiin eläkkeisiin kuuluvista perhe-eläkkeistä. Sellainen voitiin hakijan varallisuus sekä muut tekijät huomioiden myöntää taiteilijaeläkettä saaneen henkilön kuoltua tämän leskelle ja alle 18-vuotiaalle lapselle.

¹⁰ KM 1973: 100, johdanto, s. 53–56; Keväällä 1973 eläkettä nauttivia taiteilijoita oli kaikkiaan 163, kun Tilastokeskuksen mukaan edellisvuonna maassa oli noin 14 500 taiteilijaksi määriteltävää henkilöä. Mertanen 2009, 351–353.

¹¹ Vuonna 1977 valtio alkoi myöntää ylimääräisiä sanomalehtimieseläkkeitä tunnustukseksi ansiokkaasta toiminnasta sanomalehtimiehenä.

Uusien säännösten mukaan taiteilijaeläkkeitä myönnettiin 65 täyttä eläkettä vastaava määrä, joko täysimääräisinä tai osittaisina. Eläke voitiin myöntää taiteilijalle, joka oli Suomen kansalainen, tunnustukseksi hänen ansiokkaasta toiminnastaan luovana tai esittävänä taiteilijana. Eläkkeen voi vain poikkeustapauksessa saada alle 60 vuoden ikäisenä. Eläkkeen suuruudeksi vahvistettiin valtion A12-palkkaluokka. Suuruutta harkittaessa oli huomioitava hakijan varallisuusasema sekä hänen toimeentulomahdollisuutensa. Eläkkeen myönsi hakemuksesta opetusministeriö – Taiteen keskustoimikunta teki, hankittuaan hakemuksista valtion taidetoimikuntien lausunnot, ehdotuksen opetusministeriölle eläkkeiden saajista. Rahat maksoi valtiokonttori.¹²

Valtioneuvoston päätös ei käytännössä muuttanut vallitsevaa käytäntöä juuri lainkaan muuten kuin lisäämällä eläkkeiden määrää. Sen myötä ylimääräisille taiteilijaeläkkeille saatiin kuitenkin ensimmäistä kertaa säädösperusta. Taiteen kentällä ratkaisua pidettiin yleisesti vain osittaisena – kysymys voitiin ratkaista vain osana taiteilijoiden toimeentulojärjestelmän kokonaisuudistusta.

Suomen taiteilijakunta kasvoi 1980-luvun alusta lähtien voimakkaasti kaikilla taiteenaloilla. Tämä aiheutti ongelmia myös ylimääräisten taiteilijaeläkkeiden jaossa, sillä niiden jakautumisesta eri aloille ei ollut olemassa säädöstä. Lähtökohta painotti suurten taiteenalojen asemaa. Valtiovalta ei kuitenkaan halunnut jyvittää eläkkeitä taiteenaloittain, eikä muutoksia säädökseen tältä osin tehty. Toisaalta opetusministeriö hyväksyi 1970–1980-luvulla Taiteen keskustoimikunnan tekemät myöntöehdotukset yleensä ilman suurempia muutoksia. Vain silloin tällöin se joko jätti myöntämättä eläkkeen henkilölle, jonka hakemusta keskustoimikunta oli puoltanut, tai myönsi eläkkeen henkilölle, jolta se oli eväty. Kyse oli vain yksittäisistä henkilöistä.

Kahdeksankymmentäluvun taitteessa ministeriössä pidettiin myös tiukasti kiinni siitä, että ylimääräiset taiteilijaeläkkeet menivät vain taiteilijoille. Vuonna 1981 taiteilijaeläkettä haki ensimmäisen kerran arvostelija. Hakemusta käsitellessään keskustoimikunta ilmoitti ministeriöön halustaan ottaa aikalisä, koska minkäänlaista ennakkotapusta ei ollut olemassa. Asiaa tarkemmin mietittyään Taiteen keskustoimikunta päätti olla esittämättä eläkettä kyseiselle arvostelijalle. Vahvistus päätöksen oikeellisuudesta saatiin seuraavana vuonna opetusministeriöstä, joka vuoden 1982 eläkkeistä päättäessään ilmoitti, että eläke voitiin myöntää vain luovalle tai esittävälle taiteilijalle. Minis-

¹² AK n. 216/74; AK n. 75/74; Taidetoimikunnat 1974, 17.

teriön mielestä ”arvostelijaa ei ole katsottu tämän päätöksen edellyttämäksi taiteilijaksi”. Tilanne kuitenkin muuttui varsin nopeasti, sillä jo vuonna 1983 kahdelle arvostelijalle myönnettiin taiteilijaeläke. Linja oli siis vielä hakusessa.¹³ Seitsemänkymmentäluvun loppupuolella eläkkeitä oli jo alettu jakaa myös niin sanottujen perinteisten taiteenalojen ulkopuolelle, kuten sirkus- ja estraditaiteilijoille, taitovoimistelijoilta ja soitintenrakentajille. Ensimmäisenä viihdetaiteilijana ylimääräisen taiteilijaeläkkeen sai laulaja Olavi Virta vuonna 1972.

Valtioneuvoston vuonna 1974 ylimääräisistä taiteilijaeläkkeistä antamaa päätöstä muutettiin vuonna 1984 siten, että eläkkeen laskuperusteeksi otettiin palkkaluokka A14. Mainitun vuoden jälkeen eläkkeet myös muuttuivat veronalaisiksi.¹⁴ Verotusmuutoksen ohella valtiovarainministeriössä oli halua taiteilijaeläkejärjestelmän suurempaan remonttiin. Ilman sen suurempia selityksiä hallitus varasi vuoden 1985 budjettiin määrärahan aiemman 65 eläkkeen asemesta 62 eläkkeelle. Opetusministeriössä tätä ei huomattu, vaan eläkkeet maksettiin vähennetyn määrärahan mukaisesti. Pahempaa oli vielä luvassa, sillä vuoden 1986 tulo- ja menoarvioon hallitus esitti taiteilijaeläkemäärärahojen vähentämistä vain 30 eläkettä vastaavaksi. Esitystään hallitus perusteli vuonna 1986 voimaanastuvalla TaEL-lailla, jonka todettiin parantavan taiteilijoiden eläketurvaa siinä määrin, että ylimääräisiä eläkkeitä voitiin vähentää huomattavasti. Eduskunta kuitenkin osoitti kulttuuritietoisuutensa ja palautti hallituksen poistamaksi esittämät määrärahat. Samalla myös edellisen vuoden vähennys korjattiin ja eläkkeiden lukumäärä palautettiin 65:een.¹⁵

Tilanteen selkeyttämiseksi opetusministeriö asetti tammikuussa 1986 työryhmän pohtimaan ylimääräisten taiteilija- ja sanomalehtimieseläkkeiden tarvetta. Työryhmän oli huomioitava sekä yleinen työeläke- ja kansaneläkejärjestelmän kehitys että TaEL-laki arviota tehdessään.

Mietinnössään työryhmä kiinnitti huomiota siihen, ettei taiteilijaeläkkeitä alkuaan ollut tarkoitettu sosiaaliturvaan rinnastettaviksi ja toimeentuloturvaan kuuluviksi eläkkeiksi, vaan yhteiskunnan taiteilijoille osoittamaksi tunnustukseksi. Eduskunnan vo-

¹³ Opetusministeriön päätös ylimääräisten taiteilijaeläkkeiden jakamisesta 1981. Opetusministeriön II arkisto (OPMA II), KA.; Opetusministeriön päätös ylimääräisten taiteilijaeläkkeiden jakamisesta 1982. OPMA II, KA.; Opetusministeriön päätös ylimääräisten taiteilijaeläkkeiden jakamisesta 1983. OPMA II, KA.

¹⁴ AK n. 929/84; Mertanen 2009, 356.

¹⁵ OPM 1987: 23, s. 10–15.

den 1986 tulo- ja menoarviokäsittelyn yhteydessä lausuma edellytys eläkkeiden taloudellisesta tarveharkintaisuudesta kuitenkin työryhmän mielestä korosti enemmän niiden sosiaalis-taloudellista luonnetta. Työryhmä myönsi, että vaikka kansalaisten eläketurva jatkuvasti parani, olisi aina taiteilijoita, joiden eläketurva ei muodostuisi yleisten eläkeperiaatteiden mukaiseksi. Siten sen mielestä sanomalehtimies- tai taiteilija-eläkkeistä ei ollut mahdollista kokonaan luopua. Mutta koska eläkejärjestelmät kehittyivät jatkuvasti, päätyi työryhmä ehdottamaan, että vuoden 1987 aikana aloitettaisiin taiteilija- ja sanomalehtimieseläkkeiden uudistaminen, joka tähtäisi silloisia tarpeita vastanneiden ”tunnustuksenantomuotojen” kehittämiseen. Tässä mielessä työryhmä esitti eläkkeiden kokonaismäärää vähennettäväksi vuosina 1988–1990 keskimäärin kahdeksalla eläkkeellä vuodessa. Hallitus lainasi työryhmän ehdotuksen budjettiesitykseensä sanatarkasti ja esitti jo vuodelle 1987 taiteilijaeläkkeiden vähentämistä kolmella ja lisävähennyksiä seuraaville kolmelle vuodelle. Tälläkin kertaa eduskunta palautti määrärahat entiselleen.¹⁶

Koska työryhmä halusi muuttaa ylimääräiset taiteilijaeläkkeet enemmän sosiaaliturvan kaltaisiksi, esitti se, että sekä taiteilija- että toimittajaeläkepäätöksiin sisällytettäisiin mahdollisuus myöntää valtion taiteilija-apurahan suuruinen kertaluontoinen tunnustus erittäin ansioituneesta elämäntyöstä taiteilijana tai tiedonvälityksen alalla. Tunnustukset myönnettäisiin muun muassa sellaisille ansioituneille taiteilijoille, jotka eivät voineet saada eläkettä sosiaalis-taloudellisen harkinnan perusteella. Työryhmä piti tunnustuspalkintojärjestelmän luomista välttämättömänä tunnustuseläkejärjestelmän johdonmukaisuuden säilyttämiseksi. Samalla se laati esityksen uudeksi valtioneuvoston päätökseksi ylimääräisistä taiteilijaeläkkeistä mainituista lähtökohdista tarkasteltuna.¹⁷ Työryhmän esittämiin muutoksiin ei ryhdytty, mutta eläkkeiden vähentämispaineeet eivät hellittäneet.

Toisin kuin valtioneuvosto toivoivat taiteilijat ylimääräisten taiteilijaeläkkeiden lukumäärän lisäämistä läpi 1980-luvun. Kun talouslama iski Suomeen 1990-luvun alussa, kävi kuitenkin päinvastoin. Säästötalkoiden yhdeksi kohteeksi otettiin, edellä mainitun työryhmän ehdotuksen mukaisesti, myös ylimääräiset taiteilijaeläkkeet, joita oli tarkoitus leikata 65:stä vuosittain siten, että lopulta niitä jaettaisiin enää 35 vuodessa. Asia nousi esille eduskunnassa, kun joukko nimekkäitä kansanedustajia vastusti yli-

¹⁶ OPM 1987: 23, s. 1, 15, 21, 43–44.

¹⁷ OPM 1987: 23, s. 46–48, liite 1.

määräisten taiteilijaeläkkeiden määrän vähentämistä ja esitti sitä koskevan kysymyksen kulttuuriministerille syksyllä 1992. Vetoomuksella ei ollut merkitystä, vaan vuonna 1993 eläkkeiden määrää vähennettiin valtioneuvoston päätöksellä kymmenellä. Vähennyksiä jatkettiin samaan tahtiin kahtena seuraavana vuonna siten, että hallituksen tavoitteena ollut 35 täyttä eläkettä vastaava määrä saavutettiin vuonna 1995. Näin 1980-luvulla alkanut kehitys tuli viimein päätepisteeseensä.

Lokakuussa 1992 myös ylimääräisiä taiteilijaeläkkeitä koskevaa valtioneuvoston päätöstä tarkistettiin siten, että eläke voitiin myöntää taiteilijalle, joka asuu tai oli asunut pysyvästi Suomessa, tunnustukseksi hänen ansiokkaasta toiminnastaan luovana tai esittävänä taiteilijana. Samalla eläkettä myönnettäessä oli huomioitava hakijan varallisuusasema sekä hänen toimeentulomahdollisuutensa. Tätä oli myös vuonna 1987 mietintönsä jättänyt työryhmä esittänyt.¹⁸

Käytännössä vuoden 1993 alkuun saakka taiteilijaeläkkeissä yhdistyi kaksi keskeistä periaatetta: niitä myönnettiin tunnustuksena ansiokkaasta toiminnasta taiteilijana, ja toisaalta eläkkeen suuruus (täysi eläke tai osaeläke) määräytyi hakijan taloudellisen aseman mukaan. Vuoden 1992 muutoksen jälkeen hakijan taloudellinen tilanne oli huomioitava kaikissa eläkepäätöksissä.

Tehdessään vuonna 1992 taiteilijaeläkkeiden vähentämistä koskevan päätöksen edellytti valtioneuvosto samalla tehtäväksi selvitystä siitä, oliko taiteilijaeläkkeiden myöntämiseen enää vuoden 1995 jälkeen lainkaan tarvetta. Taiteilijan sosiaalista ja taloudellista asemaa selvittänyt toimikunta (TAISTO) kuitenkin totesi vuonna 1995 jättämässään mietinnössä, että eläkkeitä olisi vuoden 1996 alusta lähtien lisättävä kymmenen eläkkeen vuositahdilla siten, että aiempi lukumäärä, 65 eläkettä, saavutettaisiin vuonna 1998. Toimikunta oli esityksessään muilta osin yksimielinen, ainoastaan valtiovarainministeriötä toimikunnassa edustanut virkamies kannatti järjestelmän purkua. Eriävässä mielipiteessään hän totesi, ettei satavuotiasta järjestelmää voinut pitää eläkepoliittisesti nykyoloihin soveltuvana. Hänestä lakisääteinen eläkejärjestelmä tarjosi myös taiteilijoille riittävän sosiaaliturvan. Mietinnössään toimikunta esitti lisäselvityksen tekemistä taiteilijaeläkkeistä.¹⁹ Muutoksia suuntaan tai toiseen ei tehty.

¹⁸ AK n. 974/92; Kulttuuripoliittinen selonteko 1993: informaatioliite, 36; OPM 1987: 23, s. 44; Rautainen 2008, 75.

¹⁹ OPM 1995: 10, s. 59–61.

Taiteilijaeläkkeiden huomattavaa vähennystä lamavuosina pidettiin taiteen kentällä suurena epäkohtana. Vuosituhannen vaihteessa sekä taiteilijoiden työllistämisedellytyksiä ja sosiaaliturvaa selvittänyt (TAISTO II) toimikunta (2000) että sen toimenpide-ehdotusten seurantatyöryhmä (2003) totesivat jättämissään muistioissa, että valtion ylimääräisiä taiteilijaeläkkeitä olisi lisättävä. Työryhmät esittivät, että lukumäärä nostettaisiin takaisin 65:een viiden lisäeläkkeen vuosivauhdilla. Molempiin mietintöihin valtiovarainministeriön virkamiehet jättivät kuitenkin eriävän mielipiteensä, joissa vastustettiin ylimääräisten taiteilijaeläkkeiden lisäämistä. Heidän mielestään järjestelmä oli aikansa elänyt ja siitä oli vähitellen luovuttava kokonaan.²⁰ Vastakkaisten näkemysten pohjalta järjestelmä säilytettiin ennallaan ja eläkkeiden lukumäärä pysytettiin 35:ssä koko 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen ajan. Vuosituhannen vaihteessa täyden taiteilijaeläkkeen suuruus oli 66 prosenttia valtion A14-palkkaluokan mukaisesta palkasta.

Joulukuussa 2009 opetus- ja kulttuuriministeriö kutsui tohtori Tarja Cronbergin tekemään ehdotuksen taiteeseen ja kulttuuriin pohjautuvan luovan työn tekijöiden toimeentuloedellytysten parantamiseksi. Elokuussa 2010 jättämässään raportissa Cronberg ehdotti ylimääräisten taiteilijaeläkkeiden lukumäärän palauttamista 1990-luvun alun tasolle. Tilanne paranikin vuonna 2011, kun taiteilijaeläkkeiden lukumäärää nostettiin 16:lla, yhteensä 51 täyttä eläkettä vastaavaan määrään. Samalla eläkkeiden määräraha siirtyi valtion talousarviossa opetus- ja kulttuuriministeriön pääluokkaan. Muita muutoksia eläkejärjestelyyn ei vuonna 2011 tehty.

Hallituksen keväällä 2012 laatimassa lakiesityksessä Taiteen edistämiskeskuksesta otettiin kantaa myös taiteilijaeläkkeisiin. Ehdotuksessa esitettiin, että taiteilijaeläkkeiden myöntäminen siirrettäisiin opetus- ja kulttuuriministeriöstä vuoden 2013 alussa perustettavalle Taiteen edistämiskeskuselle. Lakiesityksestä antamassaan lausunnossa valtiovarainministeriö ei sinällään vastustanut muutosta, mutta ilmoitti kantanaan, ettei ylimääräisistä taiteilijaeläkkeistä pidä siinäkään tapauksessa säätää lailla eikä ainakaan erillislailla.²¹

²⁰ OPM 2003: 19, s. 23, liite 1; OPM 2000: 22, s. 55, liite 1; Rensujeff 2004, 120.

²¹ Taiteen edistämiskeskuksen on määrä korvata nykyinen taiteen keskustoimikunta. Kirjoitushetkellä (toukokuu 2012) hallituksen esitystä ei vielä ollut annettu eduskunnalle, joten mahdollisesta muutoksesta eläkejärjestelmään ei ole tietoa. http://www.hare.vn.fi/upload/Asiakirjat/16790/182990_Valtiovarainministerio.pdf, s. 3.

VALTION YLIMÄÄRÄISET TAITEILIJAELÄKKEET VUOSINA 1970–1999

ELÄKKEEN SAAJAT SUKUPUOLEN MUKAAN

Vuosina 1970–1999 valtion ylimääräisistä taiteilijaeläkkeistä jätettiin kaikkiaan 7 432 hakemusta. Kun huomioidaan sekä osaeläkkeet että täydet eläkkeet, myönsi opetusministeriö samalla ajanjaksolla yhteensä 2 018 taiteilijaeläkettä, mikä vastaa noin 27 prosenttia jätettyjen hakemusten lukumäärästä. Myönnettyistä eläkkeistä miehet saivat 64 prosenttia ja naiset 36 prosenttia. Vielä 1970-luvun alussa myönnetty eläkkeet jakautuivat sukupuolten kesken varsin tasan, mutta jo saman vuosikymmenen puolivälistä lähtien miehet ovat saaneet eläkkeitä naisia selvästi enemmän. (Ks. Taulukot 1 ja 2.)

TAULUKKO 1. Ylimääräisen taiteilijaeläkkeen saajat sukupuolen mukaan vuosina 1970–1999 (%)

Vuosi	Saajia*	Miehiä	Naisia
1970	18	9 (50)	9 (50)
1971	18	10 (56)	8 (44)
1972	25	13 (52)	12 (48)
1973	25	19 (76)	6 (24)
1974	55	40 (73)	15 (27)
1975	60	38 (63)	22 (37)
1976	72	44 (61)	28 (39)
1977	76	45 (63)	31 (37)
1978	80	45 (56)	35 (44)
1979	95	69 (73)	26 (27)
1980	98	59 (60)	39 (40)
1981	87	56 (64)	31 (36)
1982	91	59 (65)	32 (35)
1983	89	54 (61)	35 (39)
1984	89	64 (72)	25 (28)
1985	81	50 (62)	31 (38)
1986	88	51 (58)	37 (42)
1987	84	61 (73)	23 (27)
1988	79	54 (68)	25 (32)
1989	86	47 (55)	39 (45)
1990	83	52 (63)	31 (37)
1991	90	61 (68)	29 (32)
1992	84	57 (68)	27 (32)
1993	71	49 (69)	22 (31)
1994	63	40 (63)	23 (37)
1995	47	30 (64)	17 (36)
1996	50	30 (60)	20 (40)
1997	42	29 (69)	13 (31)
1998	45	33 (73)	12 (27)
1999	47	31 (66)	16 (34)
Yhteensä	2 018	1 299 (64)	719 (36)

* Lukumäärissä huomioitu sekä osaeläkkeet että täydet eläkkeet.

Lähteet: Opetusministeriön päätökset ylimääräisen taiteilijaeläkkeiden saajista, Taiteen keskustoimikunnan toimintakertomukset ja Harava-rekisteri.

Pelkkä eläkkeiden lukumääräinen vertailu sukupuolten kesken johtaa kuitenkin harhaan, sillä vaikka hakijoiden sukupuolijakauma vuosilta 1970–1999 ei olekaan selvillä, on todennäköistä, että miehet ovat myös hakeneet naisia selvästi enemmän taiteilijaeläkkeitä: esimerkiksi 2000-luvulla miehet ovat jättäneet eläkehakemuksia miltei kaksinkertaisesti naisiin verrattuna.

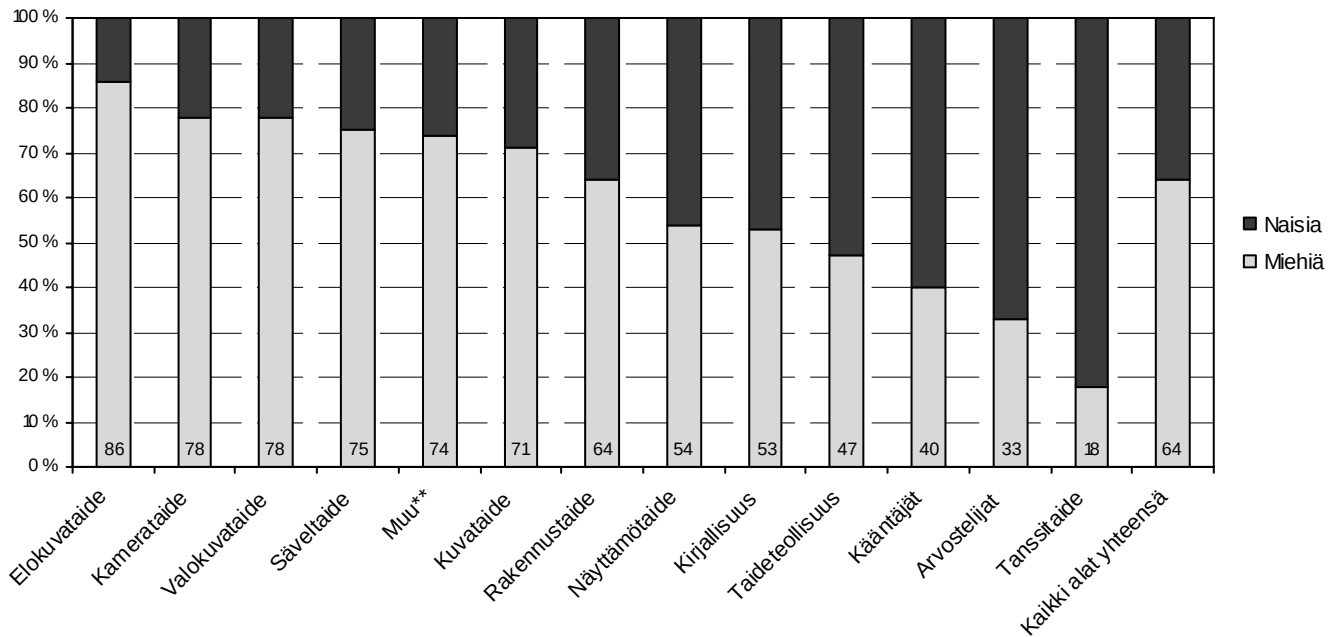
Toisaalta on muistettava, että eläkkeitä myönnettäessä on jo 1970-luvulta lähtien huomioitu myös hakijan taloudellinen tilanne. Saajien lukumäärä ei merkitse jomman kumman sukupuolen suosimista, sillä eläke on myönnetty vain tietyt taloudelliset edellytykset täyttävälle hakijoille – toisin kuin esimerkiksi valtion taiteilija-apurahat, joita myönnettäessä hakijan taloudellisella tilanteella ei ole merkitystä.

Vuosina 1970–1999 miehille myönnettiin valtion ylimääräisiä taiteilijaeläkkeitä keskimääräistä useammin elokuvataiteessa (86 %), kamerataiteessa ja valokuvataiteessa (78 %), säveltaiteessa (75 %) sekä kuvataiteessa. Myös niin sanottujen uusien taiteenalojen edustajista (Kuviossa 1 pylväs Muu) miehet saivat keskimääräistä enemmän eläkkeitä.²²

Naiset puolestaan saivat keskimääräistä enemmän taiteilijaeläkkeitä tanssitaiteessa (82 %), samoin niitä myönnettiin miehiä selvästi runsaammin arvostelijoille (67 %) sekä kääntäjille (60 %). Sen sijaan taideteollisuudessa, kirjallisuudessa sekä näyttämötaiteessa jakauma oli varsin tasainen. (Ks. Kuvio 1.)

²² Kamerataiteen eläkkeet pitävät sisällään sekä elokuvataiteilijoille että valokuvaajille myönnettyjä eläkkeitä. Koska niitä ei ministeriön päätöksissä ole eroteltu, on ala ilmoitettu kuvioissa ja taulukoissa omana taiteenalanaan. Viimeisen kerran eläkkeitä myönnettiin kamerataiteessa vuonna 1976. Samana vuonna valtion kamerataidetoimikunta jaettiin elokuva- ja valokuvataidetoimikuntiin.

KUVIO 1. Ylimääräisen taiteilijaeläkkeen saajat sukupuolen mukaan taiteenaloittain vuosina 1970–1999*

* Lukumäärissä huomioitu sekä osaeläkkeet että täydet eläkkeet.

** Sisältää sirkus-, akrobatia- ja estraditaiteilijat, viihdetäiteilijät, soitintenrakentajat sekä taikurit.

Lähteet: Opetusministeriön päätökset ylimääräisen taiteilijaeläkkeiden saajista, Taiteen keskustoimikunnan toimintakertomukset ja Harava-rekisteri.

Yleisesti ottaen eläkkeiden jakauma näyttäisi vastaavan melko hyvin sukupuolten osuuksia eri alojen taiteilijoiden suhteellisista lukumääristä.²³

ELÄKKEEN SAAJAT TAITEENALOITTAIN

Valtion ylimääräisiä taiteilijaeläkkeitä myönnettiin vuosina 1970–1999 eniten säveltaiteen edustajille, jotka saivat noin neljänneksen kaikista jaetuista eläkkeistä. Kuvataiteilijoille sekä näyttämötaiteilijoille myönnettiin molemmille noin viidennes kaikista eläkkeistä.

Eri alojen suhteelliset osuudet myönnettyistä eläkkeistä ovat vaihdelleet vuosin mittaan hyvin vähän. Aina 1980-luvun alusta lähtien säveltaide, näyttämötaide ja kuvataide ovat olleet kolme eniten eläkkeitä saanutta alaa. Kirjailijoille myönnettiin suhteellisesti paljon eläkkeitä vielä 1970-luvulla, mutta sen jälkeen osuus on laskenut huomattavasti. Kun joukkoon lisätään vielä taideteollisuus, on mainittu ne taiteenalat, jotka ovat suhteellisesti saaneet yli kymmenen prosenttia kunakin vuonna myönnettyistä

²³ Miesten ja naisten suhteellisista osuuksista eri taiteenalojen taiteilijoista ks. esim. Karttunen 2004, 31–32.

eläkkeistä. Sen sijaan muilla taiteenaloilla eläkkeiden vuosittainen lukumäärä on ollut hyvin vähäinen. (Ks. Taulukko 2.)

Myös tässä yhteydessä on muistettava eläkkeiden myöntöperusteet, joten eläkkeiden suuntautuminen tietyille taiteenaloille ei merkitse näiden alojen suosimista. Koska eläkkeitä on perinteisesti myönnetty vain korkeatasoisesta taiteellisesta toiminnasta, on selvää, etteivät niin sanottujen uusien taiteenalojen edustajat vielä viime vuositu-hannella juurikaan saaneet eläkkeitä: opetusministeriössä heidän taiteellisen toimin-tansa tason ei esimerkiksi alan vakiintumattomuudesta johtuen katsottu täyttävän eläkkeen vaatimia kriteerejä. Toisaalta on huomattava se, että suurilta taiteenaloilta tulee myös valtaosa eläkehakemuksista.

Kuten taulukosta 2 ilmenee, kasvoi eläkettä hakeneiden taiteilijoiden lukumäärä 1970-luvulla yli 2,5-kertaisesti. Tähän vaikutti luonnollisesti vuosikymmenen puolivälissä annettu valtioneuvoston päätös, jolla eläkkeiden lukumäärää kasvatettiin merkittävästi. Sen sijaan 1980-luvulla hakijoiden lukumäärä lisääntyi vain reilulla neljänneksellä ja 1990-luvulla vain runsaalla viidenneksellä. Jonkin verran tähän lienee vaikuttanut ylimääräisten taiteilijaeläkkeiden huomattava karsiminen 1990-luvun kuluessa. Tosin on huomattava, että hakijamäärät pysyivät koko kyseisen vuosikymmenen ajan selvästi aiempia vuosikymmeniä korkeammalla tasolla.

TAULUKKO 2. Ylimääräisen taiteilijaeläkkeen hakijat ja saajat vuosina 1970–1999 sekä osuudet saajista aloittain (%)

Vuosi	Hakijoita	Saajia*	Arvostelijat	Elokuvatai- de	Kameratai- de	Kirjallisuus	Kuvataide	Kääntäjät	Näyttämö- taide	Rakennus- taide	Säveltaide	Taideteolli- suus	Tanssitaide	Valokuva- taide	Muu**
1970	80	18 (23)	-	-	2 (11)	3 (17)	5 (29)	-	1 (5)	1 (5)	3 (17)	2 (11)	1 (5)	-	-
1971	73	18 (25)	-	-	2 (11)	3 (17)	6 (33)	-	-	-	4 (23)	2 (11)	1 (5)	-	-
1972	82	25 (30)	-	-	2 (8)	4 (16)	7 (28)	-	4 (16)	-	5 (20)	2 (8)	-	-	1 (4)
1973	118	25 (21)	-	-	3 (12)	4 (16)	7 (28)	-	6 (24)	1 (4)	3 (12)	1 (4)	-	-	-
1974	141	55 (39)	-	-	10 (18)	6 (11)	17 (31)	-	8 (14)	1 (2)	9 (16)	2 (4)	-	2 (4)	-
1975	198	60 (30)	-	-	9 (15)	11 (18)	17 (28)	-	7 (12)	1 (2)	11 (18)	4 (7)	-	-	-
1976	148	72 (49)	-	-	11 (15)	12 (17)	18 (25)	-	12 (17)	-	14 (19)	4 (6)	-	-	1 (1)
1977	153	76 (50)	-	6 (8)	-	6 (8)	21 (28)	-	18 (24)	-	15 (20)	5 (7)	-	3 (3)	2 (2)
1978	176	80 (45)	-	4 (5)	-	7 (9)	21 (26)	-	21 (26)	-	17 (21)	4 (5)	-	3 (4)	3 (4)
1979	214	95 (44)	-	4 (4)	-	8 (8)	21 (23)	-	26 (27)	-	24 (25)	5 (5)	-	4 (4)	3 (3)
1980	217	98 (45)	-	4 (4)	-	7 (7)	21 (21)	-	26 (27)	1 (1)	25 (26)	5 (5)	-	5 (5)	4 (4)
1981	204	87 (43)	-	4 (5)	-	11 (13)	16 (18)	-	16 (18)	-	25 (28)	6 (7)	-	5 (6)	4 (5)
1982	234	91 (38)	-	2 (2)	-	12 (13)	15 (17)	-	22 (25)	-	27 (30)	5 (5)	-	5 (5)	3 (3)
1983	262	89 (34)	2 (2)	2 (2)	-	9 (10)	15 (17)	-	14 (17)	1 (1)	26 (29)	7 (8)	5 (6)	4 (4)	4 (4)
1984	234	89 (38)	-	3 (3)	-	11 (12)	15 (17)	-	10 (12)	-	32 (36)	7 (8)	5 (6)	3 (3)	3 (3)
1985	230	81 (35)	-	2 (2)	-	11 (14)	12 (15)	-	12 (15)	-	28 (34)	6 (7)	3 (4)	4 (5)	3 (4)
1986	344	88 (25)	-	4 (5)	-	10 (11)	16 (18)	-	15 (17)	-	24 (27)	8 (9)	5 (6)	4 (5)	2 (2)
1987	362	84 (23)	-	4 (5)	-	9 (11)	15 (18)	-	17 (20)	-	22 (26)	8 (10)	3 (3)	4 (5)	2 (2)
1988	296	79 (27)	-	4 (5)	-	10 (13)	13 (16)	-	15 (19)	-	20 (25)	8 (10)	2 (3)	3 (4)	4 (5)
1989	279	86 (31)	-	6 (7)	-	14 (16)	11 (13)	-	16 (19)	1 (1)	20 (23)	8 (9)	4 (5)	4 (5)	2 (2)
1990	279	83 (30)	-	5 (6)	-	11 (13)	11 (13)	-	17 (21)	1 (1)	19 (23)	10 (12)	4 (5)	4 (5)	1 (1)
1991	330	90 (27)	-	8 (9)	-	10 (11)	12 (13)	-	15 (17)	-	23 (26)	12 (13)	4 (4)	6 (7)	-
1992	337	84 (25)	1 (1)	6 (7)	-	10 (12)	13 (16)	1 (1)	15 (18)	1 (1)	19 (23)	11 (13)	3 (4)	2 (2)	2 (2)
1993	322	71 (22)	-	6 (8)	-	10 (14)	10 (14)	1 (1)	12 (17)	-	18 (25)	8 (12)	2 (3)	2 (3)	2 (3)
1994	345	63 (18)	-	2 (3)	-	9 (14)	13 (21)	-	8 (13)	2 (3)	16 (26)	7 (11)	2 (3)	2 (3)	2 (3)
1995	310	47 (15)	-	2 (4)	-	7 (15)	10 (21)	-	6 (13)	1 (2)	12 (26)	6 (13)	1 (2)	2 (4)	-
1996	359	50 (14)	-	3 (6)	-	6 (12)	11 (22)	-	8 (16)	-	13 (26)	5 (10)	1 (2)	2 (4)	1 (2)
1997	387	42 (11)	1 (2)	1 (2)	-	3 (8)	9 (21)	2 (5)	7 (17)	1 (2)	10 (24)	4 (10)	1 (2)	1 (2)	2 (5)
1998	377	45 (12)	1 (2)	3 (8)	-	3 (8)	9 (20)	1 (2)	6 (13)	1 (2)	11 (24)	4 (9)	2 (4)	2 (4)	2 (4)
1999	341	47 (14)	1 (2)	3 (6)	-	6 (13)	11 (23)	-	4 (9)	-	10 (21)	5 (11)	1 (2)	2 (4)	4 (9)
Yhteensä	7 432	2 018 (27)	6 (0)	88 (4)	39 (2)	243 (12)	398 (20)	5 (0)	364 (18)	14 (1)	505 (25)	171 (9)	50 (2)	78 (4)	57 (3)

* Lukumäärissä huomioitu sekä osaeläkkeet että täydet eläkkeet. ** Sisältää sirkus-, akrobatia- ja estraditaiteilijat, viihdetäiteilijat, soitintenrakentajat sekä taikurit.

Lähteet: Opetusministeriön päätökset ylimääräisen taiteilijaeläkkeiden saajista, Taiteen keskustoimikunnan toimintakertomukset ja Harava-rekisteri.

VALTION YLIMÄÄRÄISET TAITEILIJAEELÄKKEET VUOSINA 2000–2011

YLIMÄÄRÄISTEN ELÄKKEIDEN MYÖNTÖPERUSTEET

Opetus- ja kulttuuriministeriö voi erillisestä hakemuksesta myöntää valtion ylimääräisen taiteilijaeläkkeen tunnustukseksi ansiokkaasta toiminnasta luovana tai esittäväenä taiteilijana henkilölle, joka asuu tai on asunut pysyvästi Suomessa. Se voidaan myöntää joko täytenä tai osaeläkkeenä. Eläkettä ei ilman erityistä syytä myönnetä 60 vuotta nuoremmalle henkilölle. Hakijoiden taiteellisia ansioita arvioivat Taiteen keskustoimikunta sekä valtion taidetoimikunnat. Eläkettä koskevat hakemukset käsitellään kerran vuodessa.

Hakemukseen on liitettävä verotuspäätös viimeksi toimitetusta verotuksesta, eläkepäätös, työsuhderekisteriotteet Eläketurvakeskuksen työsuhderekisteristä ja tarvittaessa Kevalta (entinen Kuntien eläkevakuutus), lääkärin B-lausunto alle 60-vuotiailta hakijoilta heidän vedotessaan työkyvyttömyyteen, sekä muut tarpeelliset asiakirjat, joihin hakija haluaa vedota. Hakemukseen ei liitetä taide- ja valokuvateoksia, kirjoja tai muita taiteellisia teoksia, mutta hakija voi selvittää taiteellista toimintaansa ansioluettelolla. Eläkettä ei voi hakea toisen henkilön puolesta.²⁴ (Ks. Liite 1.)

Vaikka valtion taiteilija-apurahajärjestelmää uudistettiin vuoden 2009 alusta lukien siten, että kaikkiin vähintään neljä kuukautta kestäviin apurahoihin liitettiin apurahan saajan itsensä maksama eläketurva²⁵, ei se ole korvannut ylimääräisten taiteilijaeläkkeiden tarvetta. Suurin syy tähän on se, että ennen vuotta 2009 saatuihin, alle viiden vuoden mittaisiin apurahoihin uusi eläkejärjestely ei kuulu. Siten uudistus jättää esimerkiksi monet suuriin ikäluokkiin kuuluvat taiteilijat eläketurvan ulkopuolelle. Näin ollen ylimääräiset taiteilijaeläkkeet ovat osa taiteilijoiden tukemista. Ne mahdollistavat monen iäkkään taiteilijan kohdalla myös taiteellisen työn jatkamisen.

Ylimääräinen taiteilijaeläke on veronalaista tuloa. Vuonna 2011 täysi eläke oli 1260,71 euroa kuukaudessa ja osaeläke siitä puolet.²⁶ Vakiintuneen käytännön mukai-

²⁴ http://www.minedu.fi/OPM/Kulttuuri/kulttuuripolitiikka/avustukset/Valtion_ylimaarainen_taiteilijaelake?lang=fi.

²⁵ Uusi säädös ei koske aikanaan myönnettyjä 15-vuotisia apurahoja, joihin on liitetty oma eläketurvan sa. <http://www.mela.fi/Vakuutusturva/Apurahansaajat/Apurahansaajan-elakevakuutus>.

²⁶ Vertailun vuoksi mainittakoon, että valtion ylimääräisen sanomalehtimieseläkkeen suuruus oli 1049,47 kuukaudessa vuonna 2011.

sesti eläke voidaan myöntää täytenä eläkkeenä, jos hakijan eläke- ja muut pysyvät tulot kansaneläketuloa lukuun ottamatta jäävät alle taiteilijaeläkkeen määrän. Edellä mainitun taiteilijaeläkkeen määrän ylittyessä myönnetään osaeläke. Jos hakijan eläke- ja muut pysyvät tulot kansaneläkettä lukuun ottamatta ylittävät kaksi kertaa taiteilijaeläkkeen määrän ($2 \times 1\,260,71 \text{ €/kk} = 2\,521,42 \text{ €}$), ei eläkettä myönnetä. Ylimääräinen taiteilijaeläke vähentää myös taiteilijalle mahdollisesti maksettavaa minimitoimeentulon turvaavaa niin sanottua takuueläkettä.

Taiteilijaeläkkeeseen liittyvän perhe-eläkkeen myöntää hakemuksesta opetus- ja kulttuuriministeriö. Eläkkeen myöntämistä harkittaessa huomioidaan muun muassa hakijan varallisuus sekä hänen toimeentulomahdollisuutensa. Ministeriöön tehtävästä vapaamuotoisesta hakemuksesta on käytävä ilmi hakijan ja edesmenneen puolison syntymäajat, avioliiton solmimispäivä sekä tieto mahdollisesta yhteisestä lapsesta. Jos perhe-eläkettä haetaan myös alaikäiselle lapselle, tarvitaan lisäksi alaikäisen lapsen syntymäaika ja huoltajatiedot.²⁷

ELÄKKEEN HAKIJAT JA SAAJAT TAITEENALOITTAIN

Vuosina 2000–2011 valtion ylimääräisistä taiteilijaeläkkeistä jätettiin kaikkiaan 5 481 hakemusta. Näistä hakemuksista²⁸ miehet tekivät 66 prosenttia ja naiset 34 prosenttia; suomenkielisiä oli 94 prosenttia ja ruotsinkielisiä kuusi prosenttia. Pääkaupunkiseudulta hakemuksista saapui 42 prosenttia ja Uudeltamaalta 49 prosenttia.

Ylimääräinen taiteilijaeläke myönnettiin vuosina 2000–2011 yhteensä 546 taiteilijalle, joista miehiä oli 60 prosenttia ja naisia 40 prosenttia. Saajista 91 prosenttia oli suomenkielisiä ja yhdeksän prosenttia puhui äidinkielenään ruotsia. Pääkaupunkiseudulla heistä asui 52 prosenttia ja Uudellamaalla 60 prosenttia. (Ks. Taulukko 3.) Huomionarvoista on, että vaikka eläkehakemuksia jätetään pääkaupunkiseudulta selvästi muuta maata vähemmän, muodostavat pääkaupunkiseutulaiset silti saajien enemmistön.

²⁷ http://www.minedu.fi/OPM/Kulttuuri/kulttuuripolitiikka/avustukset/Valtion_ylimaarainen_taiteilijaelake?lang=fi; AK n. 703/10.

²⁸ Tässä selvityksessä käytetty hakijoiden taiteenaloittainen luokittelu on laadittu Taiteen tutkimuskeskuksen tutkimusyksikössä, sillä opetus- ja kulttuuriministeriö ei luokittele hakijoita taiteenaloittain. Hakijan taiteenala voi kuitenkin ilmetä Harava-rekisteriin aiemmin ilmoitetusta ammattinimikkeestä tai siten, että hakijalla on esimerkiksi aiemmin tehtyjä apurahahakemuksia ja siinä yhteydessä hän on ilmoittanut taiteenalansa. Joidenkin hakijoiden taiteenala on selvitetty avoimista ja julkisista lähteistä. Ylimääräisen taiteilijaeläkkeen saajien osalta tilanne on selkeämpi, sillä ministeriö myöntää eläkkeen tietyn taiteenalan toimikunnan esityksen perusteella. Siten jokaisen saajan taiteenala on selvillä.

TAULUKKO 3. Vuosina 2000–2011 ylimääräisistä taiteilijaeläkkeistä tehdyt hakemukset sekä myönnetty eläkkeet sukupuolen, kielen, asuinpaikan ja taiteenalan mukaan (%)

	Hakemuksia (N=5481)	Eläkkeen saaneet (N=546)	Saajia hakemuksista %
Sukupuoli			
Miehet	3 621 (66)	330 (60)	9
Naiset	1 860 (34)	216 (40)	12
Kieli			
Suomi	5 175 (94)	498 (91)	10
Ruotsi	306 (6)	48 (9)	17
Asuinpaikka			
Pääkaupunkiseutu	2 310 (42)	284 (52)	12
Muu	3 171 (58)	262 (48)	8
Taiteenala*			
Arvostelijat	36 (1)	4 (1)	11
Elokuvataide	257 (5)	21 (4)	8
Kirjallisuus	667 (12)	95 (17)	14
Kuvataide	1 026 (19)	125 (23)	12
Muu**	166 (3)	15 (3)	9
Näyttämötaide	843 (15)	70 (13)	8
Rakennustaide	21 (0)	4 (1)	18
Säveltaide	1 635 (30)	125 (23)	7
Taideteollisuus	438 (8)	41 (7)	9
Tanssitaide	151 (3)	22 (4)	15
Valokuvataide	195 (4)	24 (4)	12

* Vuosina 2009–2011 jätetyistä eläkehakemuksista 46:n taiteenalaa ei ole voitu selvittää, eikä niitä siten ole huomioitu taiteenalohtaisiin lukumääriin.

** Sisältää sirkus-, akrobatia- ja estraditaiteilijat, viihdetäiteilijat sekä monitaiteen edustajat.

Lukumäärissä huomioitu sekä osaeläkkeet että täydet eläkkeet.

Lähde: Harava-rekisteri.

Runsaimmin (30 %) taiteilijaeläkehakemuksia vuosina 2000–2011 jätettiin säveltaiteessa. Seuraavaksi eniten hakemuksia tehtiin kuvataiteessa (19 %) sekä näyttämötaiteessa (15 %). Vastaavasti eläkkeitä myönnettiin kyseisellä ajanjaksolla eniten säveltaiteilijoille (23 %) sekä kuvataiteilijoille (23 %). Seuraavaksi runsaimmin eläkkeistä pääsivät nauttimaan kirjailijat (17 %) sekä näyttämötaiteen edustajat (13 %).

Kun kunkin alan eläkkeen saajien määrää verrataan alalta jätettyjen hakemusten määrään, ilmenee, että parhaiten tässä suhteessa ovat menestyneet rakennustaiteen edustajat; alan hakemuksista noin joka viides sai myönteisen päätöksen. Seuraavaksi parhaiten onnistui tanssijoita (15 %) sekä kirjailijoita (14 %). Sen sijaan esimerkiksi säveltaiteen alalta jätetyistä hakemuksista vain noin seitsemän prosenttia johti myönteiseen lopputulokseen. (Ks. Taulukko 3.)

Taulukossa 3 tutkimusjoukkona käsiteltiin kaikkia tehtyjä eläkehakemuksia. Niiden kokonaismäärä ei kerro koko totuutta, sillä yksittäisiä hakijoita vuosina 2000–2011 oli yhteensä 1801. Taulukossa 4 on eritelty yksittäiset taiteilijaeläkkeen hakijat ja saajat. Taulukon tutkimusjoukko on kuitenkin hieman yksittäisten henkilöiden lukumäärää suurempi, sillä yhteensä 41 taiteilijaa on saanut eläkepäättöksen kahteen kertaan vuosien 2000–2011. Näissä tapauksissa heidän jo aiemmin saamaansa taiteilijaeläkettä on täydennetty uuden hakemuksen perusteella.

Yhteensä 1 126 taiteilijaa haki eläkettä kyseisellä ajanjaksolla vähintään kahdesti ja 675 taiteilijaa haki eläkettä ajanjaksolla vain kerran. Useimmin, 14 kertaa, taiteilijaeläkettä haki eräs naisvalokuvaaja: hän lähetti hakemuksen vuosittain ja vuonna 2000 jopa kolmelle eri taiteentalalle. Utteruudestaan huolimatta nainen jäi ilman eläkettä.

Vuosina 2000–2011 valtion ylimääräistä taiteilijaeläkettä hakeneista yksittäisistä henkilöistä miehiä oli 65 prosenttia ja naisia 35 prosenttia. Suomea heistä puhui äidinkielenään 94 prosenttia ja ruotsia kuusi prosenttia. Pääkaupunkiseudulta hakemuksista saapui 42 prosenttia ja Uudeltamaalta 50 prosenttia. Runsaimmin (27 %) taiteilijaeläkehakemuksia vuosina 2000–2011 jättivät säveltäjätaiteilijat. Seuraavaksi eniten hakemuksia tekivät kuvataiteilijat (20 %) sekä näyttämötaiteilijat ja kirjailijat (14 %). (Ks. Taulukko 4.)

TAULUKKO 4. Vuosina 2000–2011 ylimääräistä taiteilijaeläkettä hakeneet ja saaneet henkilöt sukupuolen, kielen, asuinpaikan ja taiteenalan mukaan (%)

	Eläkettä hakeneet (N=1842)	Eläkkeen saaneet (N=546)	Saajia hakijoista %
Sukupuoli			
Miehet	1 190 (65)	330 (60)	27
Naiset	652 (35)	216 (40)	33
Kieli			
Suomi	1 723 (94)	498 (91)	29
Ruotsi	119 (6)	48 (9)	40
Asuinpaikka			
Pääkaupunkiseutu	776 (42)	284 (52)	37
Muu	1 066 (58)	262 (48)	25
Taiteenala*			
Arvostelijat	9 (0)	4 (1)	44
Elokuvataide	80 (4)	21 (4)	26
Kirjallisuus	249 (14)	95 (17)	38
Kuvataide	364 (20)	125 (23)	34
Muu**	63 (4)	15 (3)	24
Näyttämötaide	259 (14)	70 (13)	27
Rakennustaide	11 (1)	4 (1)	36
Säveltaide	496 (27)	125 (23)	25
Taideteollisuus	160 (9)	41 (7)	26
Tanssitaide	50 (3)	22 (4)	44
Valokuvataide	67 (4)	24 (4)	36

* Vuosina 2009–2011 ylimääräistä taiteilijaeläkettä hakeneista taiteilijoista 34:n taiteenala ei ole selvillä, eikä heitä siten ole huomioitu taiteenaloittain lukumääriin.

** Sisältää sirkus-, akrobatia- ja estraditaiteilijat, viihdetäiteilijat sekä monitaiteen edustajat.

Lukumäärissä huomioitu sekä osaeläkkeet että täydet eläkkeet.

Lähde: Harava-rekisteri.

Taiteilijaeläkejärjestelmää voidaan pitää yksittäisten taiteilijoiden osalta melko kattavana, kuten taulukosta 4 ilmenee. Kaikki alat huomioiden noin 30 prosenttia hakemuksen jättäneistä taiteilijoista saa jossakin vaiheessa myönteisen päätöksen, ruotsinkielisten kohdalla osuus on jopa 40 prosenttia.²⁹ Näin ollen varsin merkittävä osa yli 60-vuotiaista taiteilijoista pääsee nauttimaan valtion ylimääräisestä taiteilijaeläkkeestä – ja siten mahdollisesti jatkamaan taiteellista toimintaansa varttuneemmalla iällä. Huomionarvoista myös on, että taiteilijaeläkkeen saajien osuus hakijoihin suhteutettuna on suurempi kuin vaikkapa valtion taiteilija-apurahojen kohdalla.

Naistaiteilijat saavat miestaiteilijoita selvästi useammin myönteisen eläkepäätöksen. Sen sijaan vieläkin merkittävämpi ero on havaittavissa pääkaupunkiseudulla ja muual-

²⁹ Vain yhden hakemuksen tehneistä 675 taiteilijasta 32 prosenttia (218) sai heti ensi yrittämällä myönteisen päätöksen. Hakijoista miehiä oli 65 prosenttia (436) ja naisia 35 prosenttia (239); vastaavasti saajista miehiä oli 63 prosenttia (137) ja naisia 37 prosenttia (81).

la maassa asuvien taiteilijoiden välillä, 12 prosenttiyksikköä pääkaupunkiseudun eduksi. Ero on erittäin merkittävä, sillä pääkaupunkiseudulla asuvat taiteilijat hakevat eläkettä huomattavasti muualla maassa asuvia harvemmin.

Kun kunkin alan eläkkeen saajien määrää verrataan alalta eläkettä hakeneiden taiteilijoiden määrään, ilmenee, että parhaiten tässä suhteessa ovat menestyneet sekä arvostelijat että tanssitaiteilijat: mainittujen alojen hakijoista lähes puolet sai taiteilijaeläkkeen. Vastaavasti kirjailijoista, arkkitehteistä ja valokuvaajista reilu kolmannes sai valtion taiteilijaeläkkeen. Eri taiteenalojen edustajista heikoimmin onnisti säveltaiteilijoita, elokuvataiteilijoita ja taideteollisuuden edustajia, sillä heistä vain noin joka neljäs sai myönteisen päätöksen. (Ks. Taulukko 4.)

Taiteilijaeläkehakemuksen jättäneiden keski-ikä hakuhetkellä oli 66 vuotta sekä miehillä että naisilla. Vanhin eläkettä hakenut taiteilija vuosina 2000–2011 oli 98-vuotias mieskirjailija, naisista vanhin oli 94-vuotias kirjailija. Nuorin hakija oli 39-vuotias mieskuvataiteilija, naisista nuorin oli 43-vuotias laulaja.

Eläkkeen saajista vanhin oli 83-vuotias naiskuvataiteilija, miehistä vanhimpana eläkkeen sai 78-vuotias lavastaja. Nuorin ylimääräisen taiteilijaeläkkeen saaja oli 44-vuotias naiskuvataiteilija, miehistä nuorimpana eläkkeen sai 49-vuotias viulisti. Eläkkeen saaneiden keski-ikä oli sekä miehillä että naisilla 64 vuotta.

Kuten taulukosta 5 ilmenee, on hakijoiden lukumäärä kasvanut vuosia 2001, 2006 ja 2011 lukuun ottamatta joka vuosi. Vuoteen 2000 verrattuna hakijoita oli vuonna 2011 noin 15 prosenttia enemmän. Huomionarvoista on, että vaikka ylimääräisten taiteilijaeläkkeiden lukumäärää korotettiin vuoden 2011 alusta lukien yhteensä 51 täyttä eläkettä vastaavaan määrään, laski hakijoiden lukumäärä kyseisenä vuonna edellisvuoteen verrattuna yhdeksän prosenttia.

TAULUKKO 5. Ylimääräisen taiteilijaeläkkeen hakijat vuosina 2000–2011 taiteenaloittain (%)

Vuosi	Hakijoita*	Muutos %	Arvostelijat	Elokuva- taide	Kirjallisuus	Kuvataide	Näyttämö- taide	Rakennus- taide	Säveltaide	Taide- teollisuus	Tanssitaide	Valokuva- taide	Muu**
2000	419		6 (1)	23 (5)	57 (14)	61 (15)	63 (15)	3 (1)	129 (31)	34 (8)	12 (3)	13 (3)	18 (4)
2001	374	-11	3 (1)	13 (3)	52 (14)	61 (16)	72 (19)	2 (1)	106 (28)	32 (9)	9 (2)	10 (3)	14 (4)
2002	418	12	4 (1)	18 (4)	47 (12)	80 (19)	69 (17)	2 (0)	131 (31)	33 (8)	11 (3)	14 (3)	9 (2)
2003	418	0	3 (1)	17 (4)	44 (11)	81 (19)	70 (17)	3 (1)	126 (30)	35 (8)	12 (3)	14 (3)	13 (3)
2004	453	8	3 (1)	15 (3)	61 (13)	79 (17)	75 (17)	2 (0)	133 (29)	35 (8)	12 (3)	21 (5)	17 (4)
2005	462	2	2 (0)	23 (5)	55 (12)	85 (13)	72 (16)	3 (1)	140 (30)	37 (8)	15 (3)	15 (3)	15 (3)
2006	454	-2	2 (0)	24 (5)	58 (13)	81 (18)	69 (15)	1 (0)	130 (29)	38 (8)	13 (3)	20 (5)	18 (4)
2007	467	3	2 (0)	17 (4)	51 (11)	103 (22)	71 (4)	-	137 (29)	38 (8)	13 (3)	18 (4)	17 (4)
2008	502	7	2 (0)	24 (5)	67 (13)	93 (19)	73 (15)	-	159 (32)	38 (8)	14 (2)	16 (3)	16 (3)
2009	507	1	3 (1)	29 (6)	58 (11)	98 (19)	68 (13)	1 (0)	152 (31)	41 (8)	15 (3)	20 (5)	14 (3)
2010	526	4	3 (1)	27 (5)	64 (12)	104 (21)	72 (15)	1 (0)	161 (31)	38 (7)	15 (3)	19 (4)	6 (1)
2011	481	-9	3 (1)	27 (6)	53 (12)	100 (21)	69 (15)	3 (0)	131 (28)	39 (8)	10 (3)	15 (4)	9 (2)
Yhteensä	5 481	15	36 (1)	257 (5)	667 (12)	1 026 (19)	843 (15)	21 (0)	1 635 (30)	438 (8)	151 (3)	195 (4)	166 (3)

* Vuosina 2009–2011 ylimääräistä taiteilijaeläkettä hakeneista 46:n taiteenala ei ole selvillä, eikä heitä siten ole huomioitu taiteenaloittain lukumääriin.

** Sisältää sirkus-, akrobatia- ja estraditaiteilijat viihdetäiteilijät sekä monitaiteen edustajat.

Lähde: Harava-rekisteri.

TAULUKKO 6. Ylimääräisen taiteilijaeläkkeen saajat vuosina 2000–2011 taiteenaloittain (%)

Vuosi	Hakijoita	Saajia*	Arvostelijat	Elokuva- taide	Kirjallisuus	Kuvataide	Näyttämö- taide	Rakennus- taide	Säveltaide	Taide- teollisuus	Tanssitaide	Valokuva- taide	Muu**
2000	419	50 (12)	0 (0)	2 (2)	8 (16)	13 (26)	4 (8)	0 (0)	13 (26)	4 (8)	1 (2)	3 (6)	2 (4)
2001	374	52 (14)	0 (0)	1 (2)	11 (21)	12 (23)	6 (11)	0 (0)	12 (23)	3 (6)	3 (6)	2 (4)	2 (4)
2002	418	37 (9)	2 (5)	1 (3)	5 (14)	9 (24)	3 (8)	0 (0)	9 (24)	4 (11)	1 (3)	2 (5)	1 (3)
2003	418	37 (9)	1 (3)	1 (3)	5 (13)	9 (24)	3 (8)	1 (3)	9 (24)	4 (11)	1 (3)	2 (5)	1 (3)
2004	453	45 (10)	0 (0)	1 (2)	8 (18)	10 (22)	6 (13)	1 (2)	11 (24)	3 (7)	2 (5)	2 (5)	1 (2)
2005	462	43 (9)	0 (0)	1 (2)	6 (14)	13 (31)	6 (14)	1 (2)	9 (27)	4 (9)	1 (2)	1 (2)	1 (2)
2006	454	42 (9)	0 (0)	1 (2)	8 (19)	10 (24)	3 (7)	0 (0)	9 (24)	2 (5)	1 (2)	4 (10)	4 (10)
2007	467	45 (10)	0 (0)	1 (2)	10 (23)	9 (20)	9 (20)	-	8 (19)	2 (4)	2 (4)	2 (4)	2 (4)
2008	502	44 (9)	0 (0)	3 (7)	8 (18)	9 (20)	6 (14)	-	11 (25)	3 (7)	2 (5)	1 (2)	1 (2)
2009	507	45 (9)	0 (0)	3 (7)	8 (19)	11 (24)	5 (11)	0 (0)	11 (24)	4 (9)	2 (4)	1 (2)	0 (0)
2010	526	42 (8)	0 (0)	2 (5)	8 (19)	10 (24)	7 (17)	0 (0)	9 (21)	3 (7)	2 (5)	1 (2)	0 (0)
2011	481	64 (13)	1 (1)	4 (6)	10 (16)	12 (19)	10 (16)	1 (1)	14 (22)	5 (8)	4 (6)	3 (5)	0 (0)
Yhteensä	5 481	546 (10)	4 (1)	21 (4)	95 (17)	125 (23)	70 (13)	4 (1)	125 (23)	41 (7)	22 (4)	24 (4)	15 (3)

* Lukumäärissä huomioitu sekä osaeläkkeet että täydet eläkkeet.

** Sisältää sirkus-, akrobatia- ja estraditaiteilijat, viihdetäiteilijat sekä monitaiteen edustajat.

Lähde: Harava-rekisteri.

Taiteilijaeläkettä hakeneiden taiteenalakohtainen tarkastelu osoittaa lukumäärien eri aloilla pysyneen vuodesta toiseen varsin samanlaisina. Eniten hakemuksia on joka vuosi tehty säveltaiteen, näyttämötaiteen ja kuvataiteen aloilta. Viimeksi mainitulla alalla hakijamäärä on kasvanut tarkasteluajanjaksolla kaikkein voimakkaimmin, lähes 64 prosenttia, kun se muilla aloilla on pysynyt karkeasti ottaen ennallaan. (Ks. Taulukko 5.)

Eniten suhteellista osuuttaan eläkkeiden saajista ovat vuosina 2000–2011 lisänneet sekä elokuvataiteen ja tanssitaiteen edustajat (molemmat kahdesta kuuteen prosenttiin) että näyttämötaiteen edustajat (kahdeksasta 16 prosenttiin). Tosin on huomioitava, että koska eläkkeitä jaetaan vuosittain varsin pieni määrä, on jo yhdenkin eläkkeen ”siirtymisellä” alalta toiselle suhteellisesti katsottuna suuri merkitys. Tässä mielessä edellä mainitut huomiot ovat vain suuntaa-antavia. Huomiota voidaan kuitenkin kiinnittää siihen, että vaikka kuvataiteilijoiden eläkehakemusten määrä on kasvanut 2000-luvulla erittäin voimakkaasti, on alan eläkkeiden saajien suhteellinen osuus hieman laskenut. Absoluuttisilla luvuilla mitattuina lukumäärä on tosin pysynyt ennallaan. (Ks. Taulukko 6.)

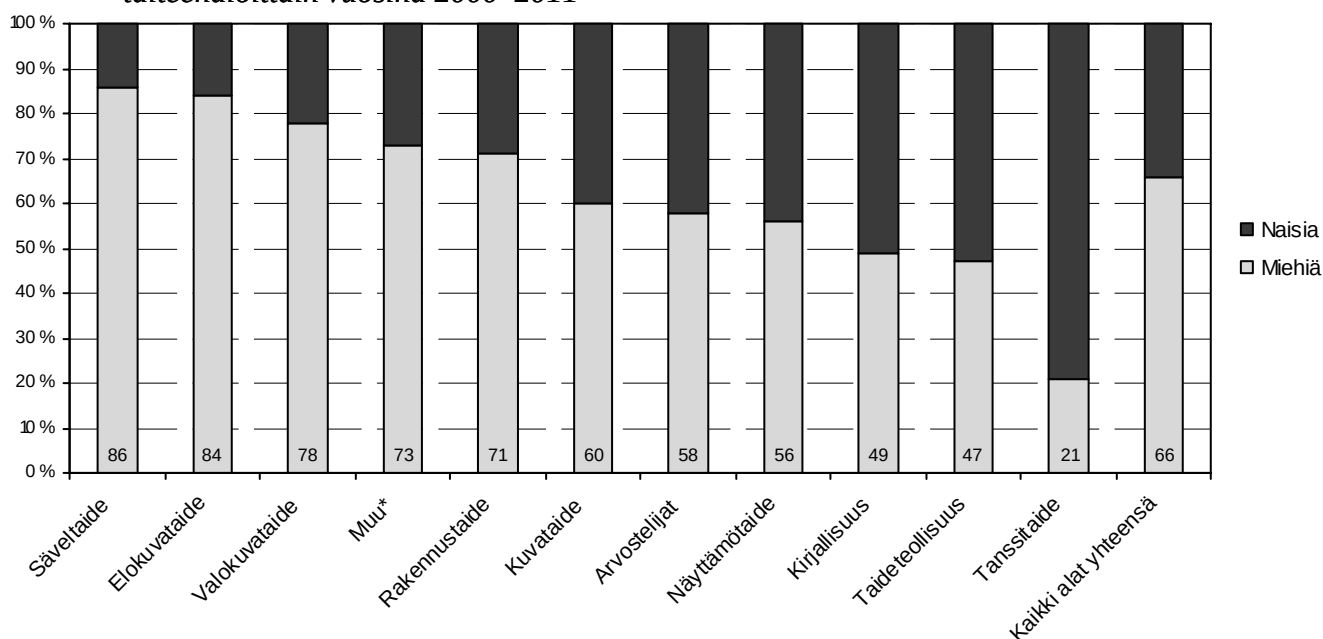
Taulukoiden 5 ja 6 tietojen perusteella voidaan todeta ylimääräisten taiteilijaeläkkeiden jakautuvan pääasiassa niin sanottujen suurten taiteenalojen edustajille, mikä on toki luonnollista jo näiden alojen suurten hakijamäärien vuoksi. Tässä mielessä eläkejärjestelmä on hyvin vakaa, eikä eläkettä näytetä myönnettävän kovin helposti niin sanottujen uusien alojen edustajille. On todennäköistä, ettei heidän aikanaan suorittaman taiteellisen toimintansa tason katsota riittävän valtion taiteilijaeläkkeen saantiin. Toisaalta monien niin sanottujen uusien alojen edustajat ovat vielä niin nuoria, etteivät he edes perustellusti voi hakea valtion taiteilijaeläkettä. Onkin mahdollista, että tilanne tasoittuu tältä osin tulevaisuudessa.

On tosin muistettava, ettei eläkkeitä ole kiintiöity taiteenaloittain, vaan myönteiseen päätökseen vaikuttavat ainoastaan hakijan taloudellinen tilanne ja hänen aktiivivuosiensa harjoittaman taiteellisen toiminnan laadukkuus. Kun lisäksi huomioidaan, että taiteenalakohtaiset toimikunnat asettavat eläkkeenhakijat suosituimmuusjärjestykseen, tippuvat monialaiset ja muut vastaavat hakijat helposti pois. Siten eläkkeiden jakautumisesta eri aloille tällä hetkellä ei voida tehdä pitäviä johtopäätöksiä tulevaisuutta ajatellen.

ELÄKKEEN HAKIJAT JA SAAJAT SUKUPUOLEN MUKAAN

Kun tarkastellaan taiteilijaeläkkeen hakijoita 2000-luvun aikana sukupuolen mukaan, havaitaan, että miehet ovat olleet innokkaampia kaikilla muilla taiteenaloilla paitsi tanssitaiteessa ja taideteollisuudessa. Sen sijaan sekä mies- että naiskirjailijat ovat hakeneet eläkettä suunnilleen yhtä usein. Suhteellisesti suurin mieshakijoiden lukumäärä (86 %) on ollut säveltaiteessa, elokuvataiteessa (84 %) sekä valokuvataiteessa (78 %). Naiset puolestaan hakevat miehiä keskimääräistä useammin eläkettä tanssitaiteessa (79 %) sekä taideteollisuudessa (53 %). (Ks. Kuvio 2.) Edellä mainituilla aloilla hakijoiden sukupuoli vastaa melko hyvin heidän suhteellista osuuttaan kunkin alan taiteilijoista.

KUVIO 2. Ylimääräisistä taiteilijaeläkkeistä jätetyt hakemukset sukupuolen mukaan taiteenaloittain vuosina 2000–2011

* Sisältää sirkus-, akrobatia- ja estraditaiteilijat, viihdetäiteilijät sekä monitaiteen edustajat.
Lähde: Harava-rekisteri.

Kuten taulukosta 7 ilmenee, ovat miehet hakeneet 2000-luvulla joka vuosi naisia useammin eläkettä valokuvataiteessa, säveltaiteessa ja kuvataiteessa. Naisista vain tanssijat ovat joka vuosi hakeneet taiteilijaeläkettä miehiä enemmän. Muilla aloilla hakijajen sukupuoli on vaihdellut vuosittain. Tosin pienemmillä aloilla, kuten arvostelijoilla ja rakennustaiteessa 2000-luvulla jätettyjen hakemusten määrä on melko vähäinen, joten yhdenkin hakijan muutokset vaikuttavat suhteellisiin osuuksiin merkittävästi.

TAULUKKO 7. Ylimääräisen taiteilijaeläkkeen hakijat sukupuolen ja taiteenalan mukaan vuosina 2000–2011 (%)

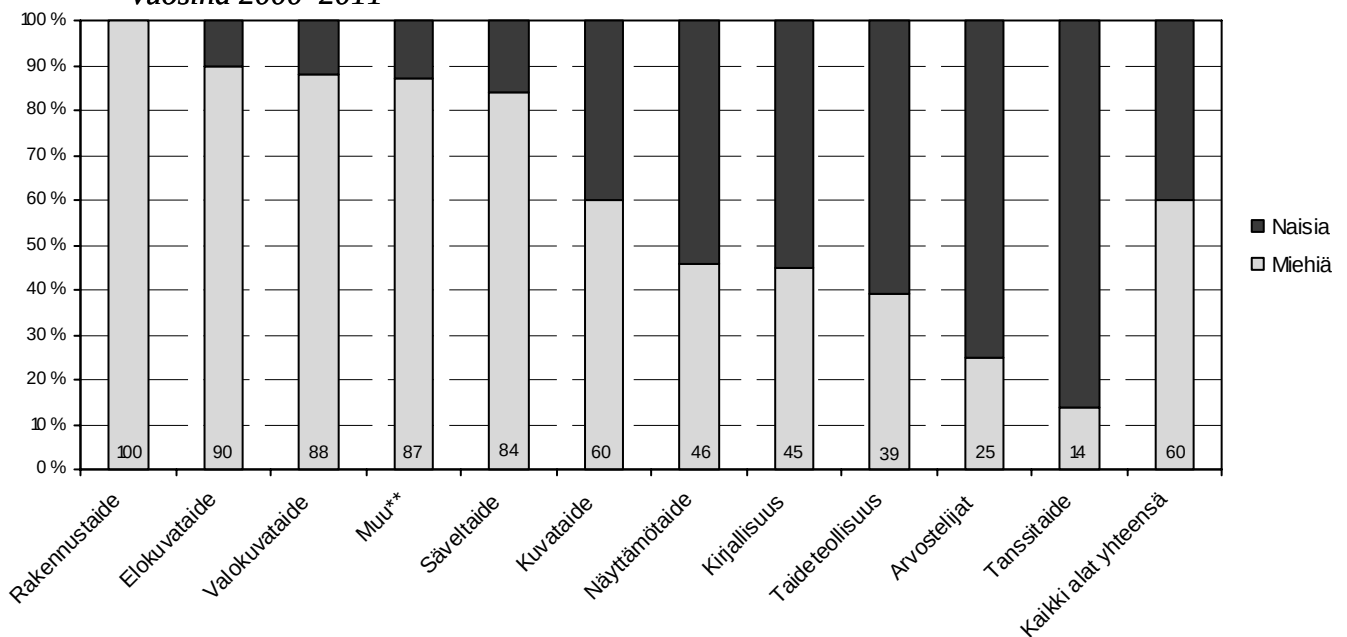
Vuosi (Hakijoita)	Sukupuoli	Hakijoita	Arvostelijat	Elokuva- taide	Kirjallisuus	Kuvataide	Näyttämö- taide	Rakennus- taide	Säveltaide	Taide- teollisuus	Tanssitaide	Valokuva- taide	Muu*
2000 (419)	miehiä	276 (66)	4 (67)	16 (70)	33 (58)	39 (64)	35 (56)	1 (33)	112 (87)	10 (29)	3 (25)	12 (92)	11 (61)
	naisia	143 (34)	2 (33)	7 (30)	24 (42)	22 (36)	28 (44)	2 (67)	17 (13)	24 (71)	9 (75)	1 (8)	7 (39)
2001 (374)	miehiä	257 (69)	2 (67)	12 (92)	32 (62)	37 (61)	40 (56)	2 (100)	95 (90)	16 (50)	2 (22)	8 (80)	11 (79)
	naisia	117 (31)	1 (33)	1 (8)	20 (38)	24 (39)	32 (44)	0 (0)	11 (10)	16 (50)	7 (78)	2 (20)	3 (21)
2002 (418)	miehiä	277 (66)	2 (50)	15 (83)	23 (49)	49 (61)	34 (49)	2 (100)	116 (89)	14 (42)	2 (18)	13 (93)	7 (78)
	naisia	141 (34)	2 (50)	3 (15)	24 (51)	31 (39)	35 (51)	0 (0)	15 (11)	19 (58)	9 (82)	1 (7)	2 (22)
2003 (418)	miehiä	277 (66)	1 (33)	13 (76)	22 (50)	50 (62)	37 (53)	3 (100)	109 (87)	16 (46)	2 (17)	13 (93)	11 (85)
	naisia	141 (34)	2 (67)	4 (24)	22 (50)	31 (38)	33 (47)	0 (0)	17 (13)	19 (54)	19 (83)	1 (7)	2 (15)
2004 (453)	miehiä	298 (66)	2 (67)	13 (87)	30 (49)	49 (62)	36 (48)	2 (100)	116 (87)	18 (51)	2 (17)	19 (90)	11 (65)
	naisia	155 (34)	1 (33)	2 (13)	31 (51)	30 (38)	39 (52)	0 (0)	17 (13)	17 (49)	10 (83)	2 (10)	6 (35)
2005 (462)	miehiä	308 (67)	1 (50)	20 (87)	26 (47)	54 (64)	38 (53)	2 (67)	120 (86)	20 (54)	3 (20)	12 (80)	12 (80)
	naisia	154 (33)	1 (50)	3 (13)	31 (53)	31 (36)	34 (47)	1 (33)	20 (14)	17 (46)	12 (80)	3 (20)	3 (20)
2006 (454)	miehiä	296 (65)	1 (50)	21 (88)	26 (45)	46 (57)	35 (51)	0 (0)	114 (88)	20 (53)	3 (23)	16 (80)	14 (78)
	naisia	158 (35)	1 (50)	3 (12)	32 (55)	35 (43)	34 (49)	1 (100)	16 (12)	18 (47)	10 (77)	3 (20)	4 (22)
2007 (467)	miehiä	301 (64)	1 (50)	14 (82)	22 (43)	63 (61)	39 (55)	-	118 (86)	16 (42)	2 (15)	13 (72)	13 (76)
	naisia	166 (36)	1 (50)	3 (18)	29 (57)	40 (39)	32 (45)	-	19 (14)	22 (58)	11 (85)	5 (28)	4 (24)
2008 (502)	miehiä	325 (65)	1 (50)	22 (92)	30 (45)	57 (61)	40 (55)	-	136 (86)	18 (47)	2 (14)	9 (56)	10 (63)
	naisia	177 (35)	1 (50)	2 (8)	37 (55)	36 (39)	33 (45)	-	23 (14)	20 (53)	12 (86)	7 (44)	6 (37)
2009 (507)	miehiä	334 (66)	2 (67)	23 (79)	27 (47)	58 (59)	41 (60)	0 (0)	132 (87)	20 (49)	2 (13)	13 (65)	10 (71)
	naisia	173 (34)	1 (33)	6 (21)	31 (53)	40 (41)	27 (40)	1 (100)	20 (13)	21 (51)	13 (87)	7 (35)	4 (29)
2010 (526)	miehiä	346 (66)	2 (67)	23 (85)	29 (45)	61 (59)	45 (63)	1 (100)	133 (83)	18 (47)	4 (27)	14 (74)	5 (83)
	naisia	180 (34)	1 (33)	4 (14)	35 (55)	43 (41)	27 (37)	0 (0)	28 (17)	20 (53)	11 (73)	5 (26)	1 (17)
2011 (481)	miehiä	326 (68)	2 (67)	24 (89)	28 (53)	56 (56)	48 (70)	2 (67)	107 (82)	19 (49)	4 (40)	10 (67)	7 (78)
	naisia	155 (32)	1 (33)	3 (11)	25 (47)	44 (44)	21 (30)	1 (33)	24 (18)	20 (51)	6 (60)	5 (33)	2 (22)
Yhteensä (5 481)	miehiä	3 621 (66)	21 (58)	216 (84)	328 (49)	619 (60)	468 (56)	15 (71)	1 408 (86)	205 (47)	31 (21)	152 (78)	122 (73)
	naisia	1 860 (34)	15 (42)	41 (16)	339 (51)	407 (40)	375 (44)	6 (29)	227 (14)	233 (53)	120 (79)	43 (22)	44 (27)

* Sisältää sirkus-, akrobatia- ja estraditaiteilijat, viihdetaiteilijat sekä monitaiteen edustajat.
Lähde: Harava-rekisteri.

Miehille on myönnetty valtion ylimääräisiä taiteilijaeläkkeitä 2000-luvulla keskimääräistä useammin rakennustaiteessa (100 %), elokuvataiteessa (90 %), valokuvataiteessa (88 %), säveltaiteessa sekä kuvataiteessa. Myös niin sanottujen uusien taiteenalojen edustajista (Kuviossa 3 pylväs Muu) miehet ovat saaneet keskimääräistä enemmän eläkkeitä. Rakennustaiteessa miehet ovat saaneet kaikki 2000-luvulla myönnettyt taiteilijaeläkkeet, joskin niitä ylipäänsä on myönnetty yhteensä vain neljälle taiteilijalle.

Naiset puolestaan ovat saaneet keskimääräistä enemmän taiteilijaeläkkeitä tanssitaiteessa (86 %), samoin niitä on myönnetty miehiä selvästi runsaammin arvostelijoille (75 %) sekä taideteollisuudessa (61 %). Naiset ovat saaneet miehiä enemmän eläkkeitä myös kirjallisuudessa sekä näyttämötaiteessa. (Ks. Kuvio 3.) Rakennustaidetta lukuun ottamatta eläkkeiden jakauma näyttäisi vastaavan suunnilleen sukupuolten osuuksia eri alojen taiteilijoiden suhteellisista lukumääristä.

KUVIO 3. Ylimääräisen taiteilijaeläkkeen saajat sukupuolen mukaan taiteenaloittain vuosina 2000–2011*

* Lukumäärissä huomioitu sekä osaeläkkeet että täydet eläkkeet.

** Sisältää sirkus-, akrobatia- ja estraditaiteilijat, viihdetäiteilijat sekä monitaiteen edustajat.

Lähde: Harava-rekisteri.

Vastaavasti miehet ovat saaneet 2000-luvulla joka vuosi naisia useammin eläkkeen säveltaiteessa ja rakennustaiteessa. Muilla aloilla saajaenemmistön sukupuoli on vaihdellut vuosittain, joskin tanssitaiteilijoista ja arvostelijoista naiset ovat yhtä vuotta lukuun ottamatta saaneet eläkkeitä miehiä enemmän. (Ks. Taulukko 8.)

TAULUKKO 8. Ylimääräisen taiteilijaeläkkeen saajat sukupuolen ja taiteenalan mukaan vuosina 2000–2011 (%)

Vuosi (Saajia)	Sukupuoli	Saajia*	Arvostelijat	Elokuva- taide	Kirjallisuus	Kuvataide	Näyttämö- taide	Rakennus- taide	Säveltaide	Taide- teollisuus	Tanssitaide	Valokuva- taide	Muu**
2000 (50)	miehiä	32 (64)	0 (0)	1 (50)	5 (63)	7 (64)	4 (67)	0 (0)	10 (77)	0 (0)	0 (0)	3 (100)	2 (100)
	naisia	18 (36)	0 (0)	1 (50)	3 (37)	4 (36)	2 (33)	0 (0)	3 (23)	4 (100)	1 (100)	0 (0)	0 (0)
2001 (52)	miehiä	33 (63)	0 (0)	1 (100)	7 (64)	6 (50)	3 (50)	0 (0)	11 (92)	2 (67)	0 (0)	2 (100)	1 (50)
	naisia	19 (37)	0 (0)	0 (0)	4 (36)	6 (50)	3 (50)	0 (0)	1 (8)	1 (33)	3 (100)	0 (0)	1 (50)
2002 (37)	miehiä	22 (59)	1 (50)	1 (100)	1 (20)	7 (78)	1 (33)	0 (0)	7 (78)	1 (25)	0 (0)	2 (100)	1 (100)
	naisia	15 (41)	1 (50)	0 (0)	4 (80)	2 (22)	2 (67)	0 (0)	2 (22)	3 (75)	1 (100)	0 (0)	0 (0)
2003 (37)	miehiä	22 (59)	0 (0)	1 (100)	1 (20)	7 (78)	1 (33)	1 (100)	7 (78)	1 (25)	0 (0)	2 (100)	1 (100)
	naisia	15 (41)	1 (100)	0 (0)	4 (80)	2 (22)	2 (67)	0 (0)	2 (22)	3 (75)	1 (100)	0 (0)	0 (0)
2004 (45)	miehiä	28 (62)	0 (0)	1 (100)	4 (50)	6 (60)	3 (50)	1 (100)	9 (82)	1 (33)	0 (0)	2 (100)	1 (100)
	naisia	17 (38)	0 (0)	0 (0)	4 (50)	4 (40)	3 (50)	0 (0)	2 (18)	2 (67)	2 (100)	0 (0)	0 (0)
2005 (43)	miehiä	28 (65)	0 (0)	1 (100)	3 (50)	8 (62)	3 (50)	1 (100)	8 (89)	2 (50)	0 (0)	1 (100)	1 (100)
	naisia	15 (35)	0 (0)	0 (0)	3 (50)	5 (38)	3 (50)	0 (0)	1 (11)	2 (50)	1 (100)	0 (0)	0 (0)
2006 (42)	miehiä	28 (67)	0 (0)	1 (100)	4 (50)	5 (50)	3 (75)	0 (0)	8 (89)	1 (50)	1 (100)	3 (73)	3 (73)
	naisia	14 (33)	0 (0)	0 (0)	4 (50)	5 (50)	1 (25)	0 (0)	1 (11)	1 (50)	0 (0)	1 (25)	1 (25)
2007 (45)	miehiä	23 (51)	0 (0)	0 (0)	4 (40)	4 (44)	5 (56)	-	6 (75)	0 (0)	0 (0)	2 (100)	2 (100)
	naisia	22 (49)	0 (0)	1 (100)	6 (60)	5 (56)	4 (44)	-	2 (25)	2 (100)	2 (100)	0 (0)	0 (0)
2008 (44)	miehiä	27 (61)	0 (0)	3 (100)	3 (38)	6 (67)	2 (33)	-	9 (82)	3 (100)	0 (0)	0 (0)	1 (100)
	naisia	17 (39)	0 (0)	0 (0)	5 (62)	3 (33)	4 (67)	-	2 (18)	0 (0)	2 (100)	1 (100)	0 (0)
2009 (45)	miehiä	28 (62)	0 (0)	3 (100)	4 (50)	7 (64)	1 (20)	0 (0)	10 (91)	2 (50)	0 (0)	1 (100)	0 (0)
	naisia	17 (38)	0 (0)	0 (0)	4 (50)	4 (36)	4 (80)	0 (0)	1 (9)	2 (50)	2 (100)	0 (0)	0 (0)
2010 (42)	miehiä	22 (52)	0 (0)	2 (100)	3 (38)	5 (50)	2 (29)	0 (0)	9 (100)	1 (33)	0 (0)	0 (0)	0 (0)
	naisia	20 (48)	0 (0)	0 (0)	5 (62)	5 (50)	5 (71)	0 (0)	0 (0)	2 (67)	2 (100)	1 (100)	0 (0)
2011 (64)	miehiä	37 (58)	0 (0)	4 (100)	4 (40)	7 (58)	5 (50)	1 (100)	9 (64)	2 (40)	2 (50)	3 (100)	0 (0)
	naisia	27 (42)	1 (100)	0 (0)	6 (60)	5 (42)	5 (50)	0 (0)	5 (36)	3 (60)	2 (50)	0 (0)	0 (0)
Yhteensä (546)	miehiä	330 (60)	1 (25)	19 (90)	43 (45)	75 (60)	32 (46)	4 (100)	103 (84)	16 (39)	3 (14)	21 (88)	13 (87)
	naisia	216 (40)	3 (75)	2 (10)	52 (55)	50 (40)	38 (54)	0 (0)	22 (16)	25 (61)	19 (86)	3 (12)	2 (13)

* Lukumäärissä huomioitu sekä osaeläkkeet että täydet eläkkeet.

** Sisältää sirkus-, akrobatia- ja estraditaiteilijat, viihdetäiteilijat sekä monitaiteen edustajat.

Lähde: Harava-rekisteri.

YLIMÄÄRÄISISTÄ TAITEILIJAELÄKKEISTÄ AIHEUTUNEET MENOT

Vuoden 2010 loppuun saakka valtion ylimääräisiin taiteilijaeläkkeisiin varattiin määräraha valtiovarainministeriön pääluokkaan (momentti 28.50.16; vuoteen 2007 asti momentti 28.07.06) ja niiden maksatuksesta vastasi valtiokonttori. Järjestelmää muutettiin vuoden 2011 alusta alkaen siten, että ylimääräisiin taiteilijaeläkkeisiin varatut määrärahat sijoitettiin opetus- ja kulttuuriministeriön pääluokan taide- ja kulttuurimeinoin (momentti 29.80.16). Samalla täysien eläkkeiden lukumäärä korotettiin 35:stä 51:een. Taulukossa 9 on ilmoitettu 2000-luvulla vuosittain myönnetty osaeläkkeet ja täydet eläkkeet. Kuten taulukosta ilmenee, on täysia eläkkeitä myönnetty 2000-luvun alkuvuosia lukuun ottamatta osaeläkkeitä enemmän.

TAULUKKO 9. Täysien sekä osaeläkkeiden osuudet vuosina 2000–2011 myönnettyistä ylimääräisistä taiteilijaeläkkeistä

Vuosi	Osaeläke	Täysi eläke	Yhteensä	Täysinä eläkkeinä
2000	30	20	50	35
2001	34	18	52	35
2002	15	22	37	35
2003	15	22	37	35
2004	20	25	45	35
2005	16	27	43	35
2006	14	28	42	35
2007	20	25	45	35
2008	16	28	44	35
2009	20	25	45	35
2010	14	28	42	35
2011	26	38	64	51
Yhteensä	240	306	546	

Lähde: Harava-rekisteri.

Ylimääräisiin eläkkeisiin käytetyt määrärahat ovat lisääntyneet noin neljänneksellä 2000-luvun aikana. Kun vuonna 2000 taiteilijaeläkkeinä maksettiin 9,9 miljoonaa euroa, oli summa kohonnut 12,2 miljoonaan euroon vuonna 2010. Toisaalta vaikka eläkkeisiin käytetyt määrärahat ovatkin nousseet, on eläkkeellä olleiden taiteilijoiden kokonaislukumäärä laskenut lähes koko 2000-luvun ajan. Kun vuoden 2000 lopussa taiteilijaeläkkeellä oli yhteensä 1 061 henkilöä, oli lukumäärä vuoden 2010 lopussa 1 017, mikä on noin neljä prosenttia vähemmän kuin vuonna 2000. (Ks. Taulukko 10.)³⁰

³⁰ Vuosi 2011 on jätetty tarkastelun ulkopuolelle, sillä sitä koskevat tarkat luvut menojen ja kokonaislukumäärien osalta eivät vielä kirjoitushetkellä ole olleet Kevassa selvillä.

Vastaavasti ylimääräisiin taiteilijaeläkkeisiin liitettyyn perhe-eläkkeeseen käytetyt määrärahat ovat kohonneet lähes 60 prosenttia 2000-luvulla. Vuonna 2000 perhe-eläkkeisiin käytettiin 0,7 miljoonaa euroa ja vuonna 2010 jo 1,1 miljoonaa euroa. Vuosittain perhe-eläke on myönnetty reilulle kymmenelle henkilölle. Toisin kuin varsinaisen taiteilijaeläkkeen saajien kokonaismäärä, on siihen liitetyn perhe-eläkkeen saajien kokonaismäärä kasvanut lähes koko 2000-luvun ajan. Kun vuoden 2000 lopussa perhe-eläkettä sai yhteensä 153 henkilöä, oli lukumäärä kohonnut vuoden 2010 loppuun mennessä 188 henkilöön, mikä on noin 23 prosenttia enemmän kuin vuonna 2000. (Ks. Taulukko 10.)

TAULUKKO 10. *Ylimääräisten eläkkeiden meno sekä ylimääräisellä eläkkeellä kun-
kin vuoden lopussa olleet henkilöt vuosina 2000–2010*

Vuosi	Taiteilija- eläkkeen saajia	Yhteensä ko. vuoden lopussa	Meno € miljoonaa	Perhe-eläkkeen saajia	Yhteensä ko. vuoden lopussa	Meno € miljoonaa
2000	50	1 061	9,9	14	153	0,7
2001	52	1 069	10,3	12	158	0,8
2002	37	1 066	10,5	13	164	0,8
2003	37	1 065	10,8	12	161	0,8
2004	45	1 060	10,9	13	166	0,9
2005	43	1 050	11,1	17	177	0,9
2006	42	1 050	11,2	15	184	1,0
2007	45	1 049	11,6	12	187	1,0
2008	44	1 038	11,8	10	181	1,0
2009	45	1 025	12,2	16	183	1,1
2010	42	1 017	12,2	14	188	1,1

Lähteet: Valtion eläkkeet 2009, s. 184–185; Valtion eläkkeet 2010, s. 184–185.

Taiteilijaeläkemenot vievät suurimman osan valtion maksamista ylimääräisistä eläkkeistä. Vuonna 2010 valtio maksoi muina ylimääräisinä eläkkeinä sanomalehtimieseläkettä, puhelunvälittäjäeläkettä, TEL-täydennystä sekä kansalaisansioeläkettä. Ylimääräisten taiteilijaeläkkeiden suhteellinen osuus valtion ylimääräisten eläkkeiden kokonaismenoista on kasvanut koko 2000-luvun ajan ja vuonna 2010 se oli jo lähes 70 prosenttia. Taiteilijaeläkkeisiin liitetyn perhe-eläkkeen suhteellinen osuus kaikista ylimääräisten eläkkeiden perhe-eläkkeiden menoista on kasvanut vieläkin selvemmin ja vuonna 2010 se muodosti jo 85 prosenttia mainituista kuluista. (Ks. Taulukko 11.)

TAULUKKO 11. Taiteilijaeläkkeiden osuus valtion kaikista ylimääräisistä eläkkeistä vuosina 2000–2010 (miljoonaa euroa)

Vuosi	Ylimääräiset eläkkeet yhteensä	Taiteilija-eläkemenot	Osuus eläkemenoista %	Ylimääräiset perhe-eläkkeet yhteensä	Taiteilijoiden perhe-eläkkeet yhteensä	Osuus perhe-eläkemenoista %
2000	16,7	9,9	59	1,7	0,7	41
2001	17,1	10,3	60	1,7	0,8	47
2002	17,2	10,5	61	1,6	0,8	50
2003	17,4	10,8	62	1,6	0,8	50
2004	17,3	10,9	63	1,5	0,9	60
2005	17,3	11,1	64	1,4	0,9	65
2006	17,4	11,2	65	1,4	1,0	71
2007	17,9	11,6	67	1,4	1,0	71
2008	17,8	11,8	66	1,4	1,0	71
2009	18,0	12,2	68	1,4	1,1	79
2010	17,7	12,2	69	1,3	1,1	85

Lähteet: Valtion eläkkeet 2009, s. 184–185; Valtion eläkkeet 2010, s. 184–185.

Sen sijaan ylimääräisten taiteilijaeläkkeiden suhteellinen osuus valtion kaikista eläkemenoista on laskenut koko 2000-luvun ajan: vuonna 2000 osuus oli 0,45 prosenttia, mutta vuodeksi 2010 se oli pudonnut 0,36 prosenttiin. Taiteilijaeläkkeiden perhe-eläkemenot ovat kasvattaneet suhteellista osuuttaan kaikista valtion perhe-eläkemenoista: kun ne vuonna 2000 muodostivat mainituista kuluista vain prosentin neljänneksen, oli summa kohonnut prosentin kolmannekseen vuonna 2010. Muutokset ovat käytännössä varsin vähäisiä, mutta suhteellisesti laskettuna varsin suuria. (Ks. Taulukko 12.)

TAULUKKO 12. Taiteilijaeläkkeiden osuus valtion kaikista eläkemenoista vuosina 2000–2010 (miljoonaa euroa)

Vuosi	Valtion eläkemenot yhteensä	Taiteilija-eläkemenot yhteensä*	Osuus valtion eläkemenoista %	Valtion perhe-eläkemenot yhteensä	Taiteilijoiden perhe-eläkemenot	Osuus perhe-eläkemenoista %
2000	2 367,9	10,6	0,45	283,4	0,7	0,25
2001	2 512,0	11,1	0,44	294,4	0,8	0,27
2002	2 643,6	11,3	0,43	300,5	0,8	0,27
2003	2 750,3	11,6	0,42	303,3	0,8	0,26
2004	2 856,1	11,8	0,41	305,8	0,9	0,29
2005	2 941,1	12,0	0,41	306,1	0,9	0,29
2006	3 075,5	12,2	0,40	312,1	1,0	0,32
2007	3 181,6	12,6	0,40	313,3	1,0	0,32
2008	3 325,8	12,8	0,38	317,9	1,0	0,31
2009	3 562,6	13,3	0,37	329,8	1,1	0,33
2010	3 662,6	13,3	0,36	341,0	1,1	0,32

* Mukana sekä ylimääräiseen taiteilijaeläkkeeseen että siihen kuuluvaan perhe-eläkkeeseen käytetyt määrärahat.
Lähteet: Valtion eläkkeet 2009, s. 184–185; Valtion eläkkeet 2010, s. 184–185.

Uusien taiteilijaeläkkeiden keskiuus saantivuonna on noussut paria vuotta (2007 ja 2009) lukuun ottamatta vuosittain 2000-luvulla. Kun vuonna 2000 uuden eläkkeensaajan keskieläke oli alle 700 euroa, oli se vuonna 2010 jo yli 1 000 euroa. Korotusta on yli 50 prosenttia. Vastaavana aikana kaikkien valtion maksamien ylimääräisten eläkkeiden keskiuus on noussut hieman yli 40 prosenttia. Taiteilijoiden keskieläke on vuotta 2002 lukuun ottamatta ollut joka vuosi kaikkien ylimääräisten eläkkeiden keskiarvoa suurempi.

Taiteilijaeläkkeisiin liitettyjen perhe-eläkkeiden keskiuus on vaihdellut vuosittain huomattavasti. Suurimmillaan se on ollut yli 1,5-kertainen kaikkiin ylimääräisiin perhe-eläkkeisiin verrattuna, pienimmillään suunnilleen yhtä suuri. (Ks. Taulukko 13.) Koska perhe-eläkettä voi hakea vain taiteilijaeläkkeen saajan leski tai alaikäinen lapsi ja sen suuruuteen vaikuttaa lähinnä hakijan taloudellinen tilanne, ei kyseisten summien tarkempi analysointi tässä mielessä ole järkevää. On myös huomattava, että perhe-eläkkeitäkin voidaan myöntää hakijoille vain enintään budjettiin varattujen määrärahojen verran.

TAULUKKO 13. *Taiteilijoiden keskieläkkeen suuruus (€/kk) saantihetkellä vuosina 2000–2010*

Vuosi	Kaikki ylimääräiset eläkkeet	Ylimääräinen taiteilijaeläke	Prosenttia keskieläkkeestä	Ylimääräiset perhe-eläkkeet	Taiteilijoiden perhe-eläke	Prosenttia keskieläkkeestä
2000	662	689	104	328	412	126
2001	662	690	104	288	441	153
2002	752	753	100	391	443	113
2003	689	846	123	381	425	112
2004	783	846	108	316	418	132
2005	801	918	115	317	399	126
2006	744	953	128	297	408	137
2007	803	901	112	345	396	115
2008	860	994	116	504	551	109
2009	863	962	111	365	515	141
2010	937	1 045	112	462	485	105

Lähteet: Valtion eläkkeet 2009, s. 184–185; Valtion eläkkeet 2010, s. 184–185.

YHTEENVETO

Valtion ylimääräisiä taiteilijaeläkkeitä on aina 1970-luvun alusta saakka myönnetty pääsääntöisesti säveltaiteen, kuvataiteen, näyttämötaiteen sekä kirjallisuuden edustajille. Tässä mielessä järjestelmää voidaan pitää varsin muuttumattomana. On silti muistettava, että toisin kuin esimerkiksi valtion taiteilija-apurahojen kohdalla, taiteilijaeläkkeitä myönnettäessä huomioidaan hakijan taiteellisen toiminnan korkeatasoisuuden lisäksi myös hänen taloudellinen tilanteensa. Siksi erittäin ansioituneetkaan taiteilijat eivät voi saada taiteilijaeläkettä, mikäli heidän tulonsa ylittävät eläkkeeseen oikeuttavan rajan. Toisaalta on huomattava se, että suurilta taiteenaloilta tulee myös valtaosa eläkehakemuksista. Eläkejärjestelyä voidaan pitää oikeudenmukaisena myös sikäli, ettei edes vuosittain hakemuksen jättäminen sinällään edesauta eläkkeen saamista. Koska eläkkeitä ei ole kiintiöity taiteenaloittain, on kaikilla hakijoilla periaatteessa yhtäläiset mahdollisuudet saada taiteilijaeläke vaadittujen kriteerien täytyessä. Tähän on kuitenkin esitettävä pieni varaus: koska eläkkeitä puoltavat taiteenalakohtaiset toimikunnat, on mahdollista, että monialaiset sekä muut vastaavat hakijat jäävät niin sanottujen perinteisten taiteenalojen hakijoiden varjoon.

Taiteenaloittain ja sukupuolittain tarkasteltuna eläkettä hakeneiden ja sen saaneiden suhteelliset osuudet vastaavat melko hyvin toisiaan. Sen sijaan pääkaupunkiseudulta hakemuksen lähettäneet saavat myönteisen vastauksen selvästi muualla maassa asuvia useammin.

Taiteilijaeläkettä hakeneiden lukumäärä on kasvanut muutamaa vuotta lukuun ottamatta vuosittain aina 1970-luvun alusta lähtien. Viime vuosina hakijoiden määrä on vakiintunut noin 500:een. Hakijamäärän kasvu on sikäli huomionarvoista, ettei eläkkeisiin varattuja määrärahoja käytännössä muutettu vuosien 1995–2010 välisenä aikana. Kasvu johtunee siitä, että suuret niin sanottuja suuria ikäluokkia edustavat taiteilijat ovat saavuttamassa eläkeiän ja hakevat nyt taiteilijaeläkettä.

Toisaalta, vaikka valtion eläkkeisiin käyttämät määrärahat ovat muun muassa indeksikorotusten vuoksi nousseet, on eläkkeellä olevien taiteilijoiden kokonaislukumäärä laskenut käytännössä koko 2000-luvun ajan. Sen sijaan toisin kuin varsinaisen taiteilijaeläkkeen saajien kokonaismäärä, on siihen liitetyn perhe-eläkkeen saajien kokonaismäärä kasvanut koko 2000-luvun ajan.

Vaikka taiteilijaeläkemenon osuus valtion koko eläkemenosta on häviävän pieni, on kyse kuitenkin erittäin huomattavasta panostuksesta suomalaisen taide- ja kulttuurielämään, mikäli määrärahoja verrataan valtion muuhun taiteilijatukeen. Vuonna 2010 valtion taidetoimikuntalaitos (Taiteen keskustoimikunta, valtion taidetoimikunnat sekä alueelliset taidetoimikunnat) jakoi taiteelliseen työskentelyyn apurahoina ja muina tukina yhteensä 21,2 miljoonaa euroa. Samana vuonna taiteilijaeläkkeitä ja niihin liitettyjä perhe-eläkkeitä maksettiin yhteensä 13,3 miljoonaa euroa: summa on peräti lähes 63 prosenttia valtion taiteilijatuesta. Esimerkiksi valtion taiteilijapurahoja maksettiin vuonna 2010 yhteensä alle kymmenen miljoonaa euroa.³¹

Tässä mielessä taiteilijaeläkejärjestelmä korostaa entisestään varttuneiden taiteilijoiden asemaa, koska heidät on säädösten mukaan asetettava etusijalle myös pitkiä taiteilijapurahoja jaettaessa. Kun muistetaan, että taiteilijaeläkkeen saajien keski-ikä on 2000-luvun aikana ollut 64 vuotta, on erittäin todennäköistä, että monet heistä jatkavat taiteellista toimintaansa vielä monta vuotta myös eläkkeen saatuaan. Siten eläkkeitä voidaan luonnehtia vanhimman ikäluokan taiteilijoiden pitkäaikaisiksi apurahoiksi.

Valtion ylimääräisistä taiteilijaeläkkeistä on vuosina 1970–2011 jätetty yhteensä 12 913 hakemusta. Eläke on myönnetty kaikkiaan 2 564 taiteilijalle (20 % hakemuksista). Saajista miehiä on 64 prosenttia (1 629) ja naisia 36 prosenttia (935).

Eläkkeistä on mainittuina vuosina myönnetty säveltaiteen edustajille noin neljännes, kuvataiteilijat ovat saaneet eläkkeistä viidenneksen ja näyttämötaiteilijat noin kuudenneksen. (Ks. Taulukko 14.)

³¹ Karhunen 2011, 2. Taidetoimikuntalaitoksen jakosummaan (21,2 miljoonaa euroa) on laskettu valtion taidetoimikuntien taiteelliseen työskentelyyn antama tuki 14,7 miljoonaa euroa, apurahat yksityishenkilöille ja työryhmille 2,8 miljoonaa euroa sekä alueellisten taidetoimikuntien myöntämä tuki ilman valtionavustuksia 3,7 miljoonaa euroa.

TAULUKKO 14. Ylimääräisen taiteilijaeläkkeen saajat taiteenaloittain vuosina 1970–2011 (%)

Taiteenala	Ylimääräisen taiteilijaeläkkeen saaneet (N=2 564)*
Säveltaide	630 (25)
Kuvataide	523 (20)
Näyttämötaide	434 (17)
Kirjallisuus	338 (13)
Taideteollisuus	212 (8)
Elokuvataide	109 (4)
Valokuvataide	102 (4)
Muu**	72 (3)
Tanssitaide	72 (3)
Kamerataide	39 (2)
Rakennustaide	14 (1)
Arvostelijat	10 (0)
Kääntäjät	5 (0)

* Lukumäärissä huomioitu sekä osaeläkkeet että täydet eläkkeet.

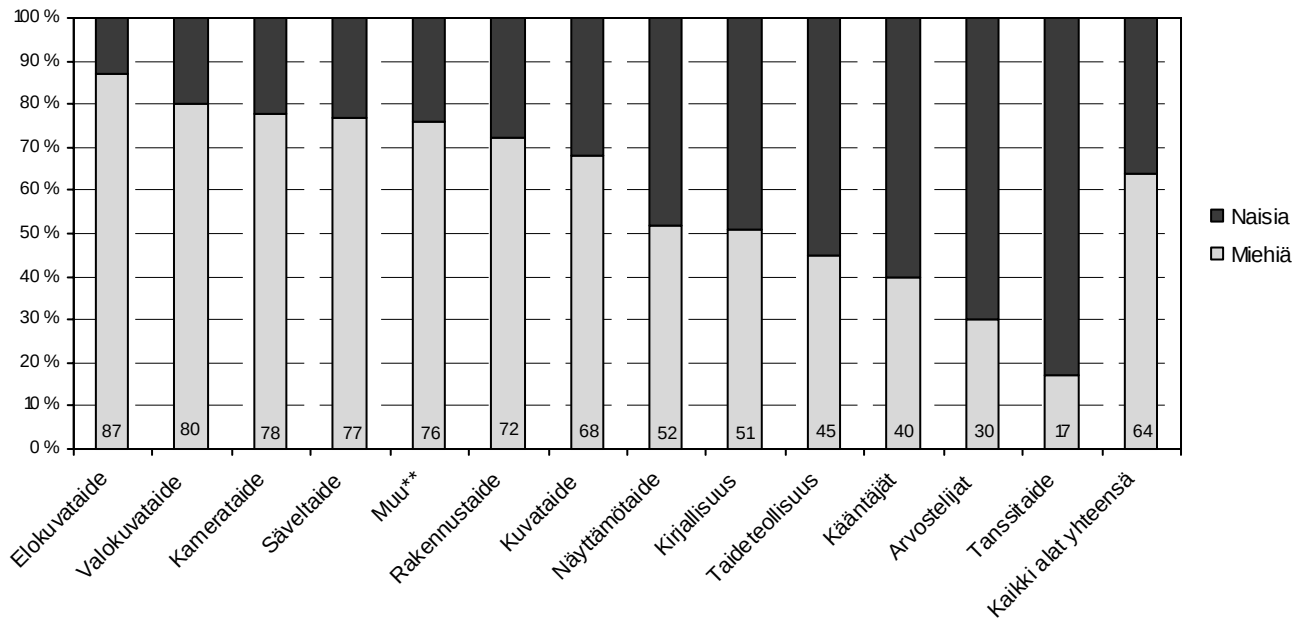
** Sisältää sirkus-, akrobatia- ja estraditaiteilijat, viihdetäiteilijat, soitinten-rakentajat, taikurit sekä monitaiteen edustajat.

Lähteet: Opetusministeriön päätökset ylimääräisen taiteilijaeläkkeiden saajista, Taiteen keskustoimikunnan toimintakertomukset ja Harava-rekisteri.

Vaikka miehet ovat saaneet valtion myöntämiä ylimääräisiä taiteilijaeläkkeitä kaksi kertaa niin paljon kuin naiset, ovat erot eri taiteenalojen välillä merkittäviä. Miehet ovat vuosien saatossa saaneet keskimääräistä enemmän taiteilijaeläkkeitä elokuvataiteessa (87 %), valokuvataiteessa (80 %), kamerataiteessa (78 %), säveltaiteessa, rakennustaiteessa sekä kuvataiteessa.

Naisille eläkkeitä on myönnetty keskimääräistä enemmän tanssitaiteilijoille (83 %), arvostelijoille (70 %), taideteollisuuden edustajille sekä kääntäjille. Sen sijaan kirjallisuudessa ja näyttämötaiteessa eläkkeiden jakautuminen sukupuolten välillä on varsin tasaista. (Ks. Kuvio 4.)

KUVIO 4. Ylimääräisen taiteilijaeläkkeen saajat sukupuolen mukaan taiteenaloittain vuosina 1970–2011*

* Lukumäärissä huomioitu sekä osaeläkkeet että täydet eläkkeet.

** Sisältää sirkus-, akrobatia- ja estraditaiteilijat, viihdetäiteilijät, soitintenrakentajat, taikurit sekä monitaiteen edustajat.

Lähteet: Opetusministeriön päätökset ylimääräisen taiteilijaeläkkeiden saajista, Taiteen keskustoimikunnan toimintakertomukset ja Harava-rekisteri.

Nykyisin taiteilijaeläkettä hakee vuosittain noin 500 taiteilijaa, joista noin kymmenen prosenttia saa myönteisen päätöksen. Hakijoista suurin osa on säveltaiteilijoita, kuvataiteilijoita, näyttämötaiteilijoita sekä kirjailijoita. Mainituilta neljältä alalta tulee yhteensä vuosittain lähes kolme neljännestä hakemuksista. Samojen alojen edustajat myös saavat eniten taiteilijaeläkkeitä, keskimäärin noin kolme neljännestä kaikista eläkkeistä.

LÄHTEET

Alkuperäislähteet:

Kansallisarkisto (KA), Helsinki

Opetusministeriön II arkisto (OPMA II)

Diaarit Aa

Opetusministeriön päätös ylimääräisten taiteilijaeläkkeiden jakamisesta 1977.
Ad.no 4696/65/77.

Opetusministeriön päätös ylimääräisten taiteilijaeläkkeiden jakamisesta 1978.
Ad.no 4620/65/78.

Opetusministeriön päätös ylimääräisten taiteilijaeläkkeiden jakamisesta 1979.
Ad.no 4528/65/79.

Opetusministeriön päätös ylimääräisten taiteilijaeläkkeiden jakamisesta 1980.
Ad.no 4845/65/80.

Opetusministeriön päätös ylimääräisten taiteilijaeläkkeiden jakamisesta 1981.
Ad.no 5095/65/81.

Päätöskonseptit Db

Opetusministeriön päätös ylimääräisten taiteilijaeläkkeiden jakamisesta 1982.
Ad.no 2388/65/82, 15.7.1982.

Opetusministeriön päätös ylimääräisten taiteilijaeläkkeiden jakamisesta 1983.
Ad.no 6092/65/83, 10.6.1983.

Opetusministeriön päätös ylimääräisten taiteilijaeläkkeiden jakamisesta 1984.
Ad.no 5965/65/84, 14.6.1984.

Valtion taidelautakuntien arkisto (VTA)

Valtion kirjallisuuslautakunnan arkisto.

Valtion kuvaamataidelautakunnan arkisto. (VKUA)

Painetut alkuperäislähteet:

Taidetoimikunnat. Taiteen keskustoimikunnan, valtion taidetoimikuntien ja läänien taidetoimikuntien toimintakertomukset vuosilta 1969–1995. Helsinki 1970–1996.

Valtioneuvoston kulttuuripoliittinen selonteko eduskunnalle 1993. Helsinki 1993.

Tietokannat:

HARAVA – Harkinnanvaraisten valtionavustusten asiankäsittelyjärjestelmä. Taiteen keskustoimikunta sekä Opetus- ja kulttuuriministeriö.

Virallisjulkaisut:

Komiteamietinnöt (KM):

1965: A8 (15.11.1965)

Valtion taidekomitean mietintö.

1973: 100 (30.6.1973)

Taiteilijan eläketurvatoimikunnan mietintö.

Opetusministeriön muistiot (OPM):

1987: 23 (31.3.1987)

Taiteilija- ja toimittajaeläketyöryhmän muistio.

1995: 10 (2.3.1995)

Taiteilijan sosiaalinen ja taloudellinen asema (TAISTO)
-toimikunnan mietintö.

2000: 22 (29.9.2000)	Taiteilijoiden työllistämisedellytyksiä ja sosiaaliturvaa selvittävän toimikunnan (TAISTO II) mietintö.
2003: 19 (11.6.2003)	TAISTO II -seurantatyöryhmän muistio.
2010: 6 (25.8.2010)	Luova kasvu ja taiteilijan toimeentulo.

Suomen Asetuskokoelma (AK):

N:o 75/1974	Valtioneuvoston päätös ylimääräisistä taiteilijaeläkkeistä. (24.1.1974)
N:o 216/1974	Valtioneuvoston päätös ylimääräisiin taiteilijaeläkkeisiin liittyvistä ylimääräisistä taiteilijaeläkkeistä. (28.2.1974)
N:o 929/1984	Valtioneuvoston päätös ylimääräisistä taiteilijaeläkkeistä annetun valtioneuvoston päätöksen 3 ja 5 §:n muuttamisesta. (27.12.1984)
N:o 662/1985	Eräiden työsuhteessa olevien taiteilijoiden ja toimittajien eläkelaki. (26.7.1985)
N:o 762/1985	Asetus esiintyvien taiteilijoiden eläkekassan ohjesäännöstä. (13.9.1985)
N:o 870/1985	Eräiden työsuhteessa olevien taiteilijoiden ja toimittajien eläkeasetus. (15.11.1985)
N:o 974/1992	Valtioneuvoston päätös ylimääräisistä taiteilijaeläkkeistä annetun valtioneuvoston päätöksen 2 ja 3 §:n muuttamisesta. (29.10.1992)
N:o 143/1995	Laki taiteilijaprofessorin viroista ja valtion taiteilija-apurahoista annetun lain muuttamisesta. (31.1.1995)
N:o 703/2010	Laki takuueläkkeestä. (20.8.2010)

Kirjallisuus:

Huttunen, Ari – Salminen, Samuli – Kalla, Heidi (2010) *Valtion eläkkeet – Statens pensioner 2009*. Tieto- ja analytiikkapalvelut. Helsinki: Valtiokonttori.

Huttunen, Ari – Sohlman, Petra (2011) *Valtion eläkkeet – Statens pensioner 2010*. Aktuaaripalvelut. Helsinki: Valtiokonttori.

Karhunen, Paula (2011) *Taidetoimikuntien myöntämä tuki 2010*. Tilastotiedote 1/2011. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.

Karttunen, Sari (2004) *Taiteilijoiden lukumäärän kehitys 1950-luvulta 2000-luvulle – kasvaako työvoima työllisyyttä nopeammin?* Teoksessa Arpo, Robert (toim.) *Taiteilija Suomessa. Taiteellisen työn muuttuvat edellytykset*. Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja n. 28. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.

Mertanen, Tomi (2009) *Harkinnanvaraisuudesta lakisääteiseen. Suomen valtiollisen taidehallinnon sekä taiteenalojen tukijärjestelmien muotoutuminen 1960–1980-luvulla*. Cuporen julkaisuja n. 17. Helsinki: Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö.

Mertanen, Tomi (2010) *Taiteen tukijat ja tekijät. Valtion taidelautakunnat sekä valtiollinen kulttuuri- ja taidepolitiikka 1940–1950-luvun Suomessa*. Cuporen julkaisuja n. 18. Helsinki: Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö.

Rautiainen, Pauli (2008) *Suomalainen taiteilijatuki. Valtion suora ja välillinen taiteilijatuki taidetoimikuntien perustamisesta tähän päivään*. Taiteen keskustoimikunta, Tutkimusyksikön julkaisuja n. 34. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.

Rensujeff, Kaija (2004) *Taiteellinen työ ja toimeentulo – taiteilijan työmarkkinat, työttömyysturva, verotus ja eläketurva Suomessa*. Teoksessa Arpo, Robert (toim.) *Taiteilija Suomessa. Taiteellisen työn muuttuvat edellytykset*. Taiteen keskustoimikunnan julkaisu n. 28. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.

Internet-lähteet:

Maatalousyrittäjien eläkelaitoksen kotisivut.

(<http://www.mela.fi/Vakuutusturva/Apurahansaaajat/Apurahansaaajan-elakevakuutus>,
lainattu 13.2.2012).

Opetus- ja kulttuuriministeriön kotisivut.

(http://www.minedu.fi/OPM/Kulttuuri/kulttuuripolitiikka/avustukset/Valtion_ylimaarainen_taideilijaelake?lang=fi,
lainattu 21.3.2012).

Valtioneuvoston hankerekisteri.

http://www.hare.vn.fi/upload/Asiakirjat/16790/182990_Valtiovarainministerio.pdf,
lainattu 22.5.2012).

LIITE 1

Ylimääräisen taiteilijaeläkkeen hakulomake

OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ
PL 29
00023 VALTIONEUVOSTO

HAKEMUS / ANSÖKAN
**ylimääräisen taiteilijaeläkkeen saamiseksi/
om extra konstnärspension**

UNDERVISNINGS- OCH KULTURMINISTERIET
PB 29
00023 STATSRÅDET

Sukunimi ja etunimet / Släktnamn och samtliga förnamn																		
Taiteilijanimi / Konstnärsnamn		Henkilötunnus / Personbeteckning																
Arvo tai ammatti / Titel eller yrke		Koulutus / Utbildning																
Jakeluosoite / Utdelningsadress		Postinumero ja postitoimipaikka / Postnummer och postanstalt																
Puhelin / Telefon koti / hem	työ / tjänst	sähköpostiosoite / E-postadress Fax																
Verotuskunta / Beskattningskommun		Äidinkieli / Modersmål suomi / finska ☐ ruotsi / svenska ☐ muu / annan ☐																
Hakijan edustama taiteenala / Den konstart som sökanden företräder <table><tr><td>☐ arvostelijat / kritiker</td><td>☐ kirjallisuus / litteratur</td><td>☐ kääntäjät / översättare</td><td>☐ kuvataide / bildkonst</td></tr><tr><td>☐ rakennustaide/ byggnadskonst</td><td>☐ säveltaide / tonkonst</td><td>☐ näyttämötaide / scenkonst</td><td>☐ tanssitaide / danskonst</td></tr><tr><td>☐ taideteollisuus / konstindustri</td><td>☐ elokuvataide / filmkonst</td><td>☐ valokuvataide / fotokonst</td><td></td></tr><tr><td>☐ muu / annan</td><td colspan="3">mikä /vilken _____</td></tr></table>			☐ arvostelijat / kritiker	☐ kirjallisuus / litteratur	☐ kääntäjät / översättare	☐ kuvataide / bildkonst	☐ rakennustaide/ byggnadskonst	☐ säveltaide / tonkonst	☐ näyttämötaide / scenkonst	☐ tanssitaide / danskonst	☐ taideteollisuus / konstindustri	☐ elokuvataide / filmkonst	☐ valokuvataide / fotokonst		☐ muu / annan	mikä /vilken _____		
☐ arvostelijat / kritiker	☐ kirjallisuus / litteratur	☐ kääntäjät / översättare	☐ kuvataide / bildkonst															
☐ rakennustaide/ byggnadskonst	☐ säveltaide / tonkonst	☐ näyttämötaide / scenkonst	☐ tanssitaide / danskonst															
☐ taideteollisuus / konstindustri	☐ elokuvataide / filmkonst	☐ valokuvataide / fotokonst																
☐ muu / annan	mikä /vilken _____																	
Nykyinen tai viimeinen työsuhte / Nuvarande eller senaste anställning työnantaja / arbetsgivare _____ hakijan työala ja tehtävä / sökandens arbetssektor och uppgift _____ työsuhte alkoi / arbets- eller tjänsteförhållandet började _____ jatkuu vielä / pågår ännu ☐ päättyi / upphörde _____																		
Harjoittatko muuta yrittäjätoimintaa kuin taiteilijantyötä? / Utövar Ni annan företagarkerksamhet än konstnärskerksamhet? en / nej ☐ kyllä / ja ☐ Mitä toimintaa? / Vad? _____ _____ _____ Toiminta alkoi / verksamheten började _____ jatkuu vielä / pågår ännu ☐ päättyi / upphörde _____																		

Saatteko tai tuletteko saamaan muuta eläkettä kuin kansaneläkettä? / Får ni eller kommer ni att få annan pension än folkpension?

en / nej ☐ saan / får ☐

mitä eläkettä? / vilket slags ?

eläkkeen suuruus (brutto) / pensionens storlek

_____ euro/kk / euro/mån

_____ euro/kk / euro/mån

Liittäkää hakemukseen jäljennös saamastanne eläkepäätöksestä / Bifoga kopia av pensionsbeslutet

Tulen saamaan / Jag kommer att få ☐

mitä eläkettä? / vilket slags?

arvioitu eläke (brutto) / beräknad pension

_____ euro/kk / euro/mån

_____ euro/kk / euro/mån

Liittäkää hakemukseen työsuhderekeriotteet Eläketurvakeskuksen työsuhderekeriistä ja tarvittaessa Kevasta (mikäli valtion tai kunnallista palvelusta). Otteesta tulee näkyä eläkearvio

Otteen tilaaminen: Työeläkelaitosten palvelupisteissä, kaikkien vakuutusyhtiöiden konttoreissa, posteissa ja Kelan toimistoissa saatavissa työeläketurvan tiedustelukortteja, jonka täyttämällä ote tulee kotiin. Käyntiosoitteet: Eläketurvakeskuksen asiakaspalvelu, Kirjurinkatu 3, p. 010 7511, KEVA, Unioninkatu 43, p. 020 61421

Bifoga registerutdrag med anställningsuppgifter från Pensionsskyddscentralens register över anställningar, från Keva om kommunal och statlig anställning). Utdragen visar den beräknade pensionen.

Beställning av registerutdrag: Registerutdraget kan fås hemskickat genom att man fyller i ett kort för förfrågan om arbetspensioner. Korten finns att få på arbetspensionsanstaltens serviceställen, försäkringsbolagens kontor, posten och Folkpensionsanstaltens kontor. Besöksadresser: Pensionsskyddscentralens kundtjänst, Bokhållargatan 3, t. 010 7511, KEVA, Unionsgatan 43, t. 020 61421

Selvitys hakijan taiteellisesta toiminnasta (tarvittaessa eri liitteellä) / Utredning över sökandens konstnärliga verksamhet (vid behov används bilaga)

Selvitys mahdollisesta työkyvyttömyydestä (B-lausunto) / Utredning över eventuell arbetsoförmåga (B-intyg)

Hakemukseen on liitettävä seuraavat asiakirjat / Till ansökan bör bifogas följande bilagor

- Veroviranomaisen todistus verotettavasta tulosta ja varallisuudesta / skattemyndighetens intyg om beskattningsbara inkomster och förmögenhet
- Eläkepäätös / Beslut om pension
- Ote Eläketurvakeskuksen työsuhderekisteristä, Kuntien eläkevakuutuksesta (mikäli kunnallista palvelusta) tai Valtiokonttorilta (mikäli valtion palvelusta) / Utdrag från Pensionsskyddscentralens register, Kommunernas pensionsförsäkring (om kommunal tjänstgöring) och Statskontoret (om statlig tjänstgöring)
- Lääkäriin B-lausunto (vedottaessa työkyvyttömyyteen) / Läkarylåtande B-intyg (om arbetsoförmåga åberopas)
- Muut tarpeelliset asiakirjat, joihin hakija haluaa vedota / Övriga nödvändiga handlingar som sökanden önskar åberopa.

Lomakkeen tiedot talletetaan opetus- ja kulttuuriministeriön valtionavustusten käsittelyä tukeviin tietojärjestelmiin. Luonnollisen henkilön ollessa hakijana voi hän tarkistaa rekisterissä olevat tietonsa opetus- ja kulttuuriministeriön kirjaamossa (henkilötietolaki L 523/1999)

Luonnolliselle henkilölle myönnettyä avustusta koskevat päätöstiedot
(saaja, käyttötarkoitus ja myöntösumma)

saa julkaista internetissä

☐

ei saa julkaista

☐

De ifyllda uppgifterna sparas i undervisnings- och kulturministeriets datasystem för behandlingen av statsunderstöd. När sökanden är en fysisk person kan han eller hon granska sina uppgifter på undervisnings- och kulturministeriets registratörskontor (personuppgiftslagen 523/1999)

Uppgifter om understöd som beviljats en fysisk person
(mottagare, ändamål och belopp)

får publiceras på internet

☐

får ej publiceras

☐

Paikka ja päivämäärä / Ort och datum

Allekirjoitus / Underskrift

Ylimääräisistä taiteilijaeläkkeistä 24.1.1974 (muut. 27.12.1984 ja 29.10.1992) annetun valtioneuvoston päätöksen mukaan opetus- ja kulttuuriministeriö voi myöntää valtiontalousarvioon tarkoitusta varten otetun määrärahan rajoissa hakemuksesta ylimääräisiä taiteilijaeläkkeitä taiteilijoille, jotka asuvat tai ovat pysyvästi asuneet Suomessa, tunnustuksena ansiokkaasta toiminnasta luovana tai esittävänä taiteilijana. Eläkettä ei ilman erityistä syytä myönnetä 60 vuotta nuoremmalle henkilölle. Eläke voidaan myöntää täytenä tai osaeläkkeenä. Eläkettä myönnettäessä otetaan huomioon hakijan varallisuusasema sekä hänen toimeentulomahdollisuutensa. Hakemukseen tulee liittää selvitys hakijan taiteellisesta toiminnasta, muista lähteistä tulevista eläkkeistä (jäljennös eläkepäätoksesta ja ote Eläketurvakeskuksen työsuhderekisteristä, Kuntien eläkevakuutuksesta ja Valtiokonttorilta), todistus viimeksi toimitetusta verotuksesta sekä lääkärin todistus hakijan terveydentilasta, milloin hakija viittaa hakemuksessaan työkyvyttömyyteen. Eläkkeitä koskevat hakemukset käsitellään kerran vuodessa.

Hakemukset on toimitettava opetus- ja kulttuuriministeriöön viimeistään syyskuun viimeisenä päivänä tai sitä seuraavana arkipäivänä (postileiman päiväys riittää), osoitteeseen: Opetus- ja kulttuuriministeriö, PL 29, 00023 VALTIONEUVOSTO, käyntiosoite Meritullinkatu 10, Helsinki.

Jos eläkepäätoksen perusteena olleet olosuhteet sen antamisen jälkeen ovat olennaisesti muuttuneet tai eläkehakemuksessa on vilpillisesti ilmoitettu väärin taikka salattu jokin seikka, jolla on merkitystä eläkettä myönnettäessä, opetus- ja kulttuuriministeriö voi ottaa asian uudelleen käsiteltäväkseen sekä muuttaa tai peruuttaa aikaisemman päätöksen.

Enligt statsrådets beslut om extra konstnärspensioner, givet 24.1.1974 (ändr. 27.12.1984 och 29.10.1992) kan undervisnings- och kulturministeriet inom ramen för i statsförslaget för det syfte upptaget anslag såsom konstnärspension bevilja extra pension åt konstnär, som bor eller har fast bosatt i Finland, såsom erkänsla för förtjänstfull verksamhet som skapande eller återgivande konstnär. Pension beviljas icke utan synnerligt skäl åt person, som är yngre än sextio år. Pension kan beviljas som full pension eller som delpension. Vid beviljandet av pensionen tas hänsyn till sökandes förmögenhetsförhållanden samt hans utkomstmöjligheter. Till ansökan bör bifogas utredning över konstnärlig verksamhet, andra pensioner (med kopia om pensionsbeslut och utdrag från Pensionsskyddscentralens register, Kommunernas pensionsförsäkring och Statskontoret), skattemyndighetens intyg om den sista utförda beskattning och läkarintyg om arbetsförmåga återopas. Pensionsansökningarna behandlas en gång om året.

Ansökningarna skall skickas till undervisnings- och kulturministeriet senast den sista september eller följande vardag (poststämpeln gäller) under adress: Undervisnings- och kulturministeriet, PB 29, 00023 STATSRÅDET, besöksadress Sjötullsgatan 10, Helsingfors.

Har de förhållanden på vilka beslut grundar sig undergått väsentlig förändring sedan beslutet utfärdades eller har någon omständighet, som är av betydelse när pension beviljas, i svikligt syfte uppgivit oriktigt i pensionsansökan eller hemlighållits, kan undervisnings- och kulturministeriet på nytt upptaga ärendet till behandling samt ändra eller återkalla sitt tidigare beslut.

ENGLISH SUMMARY

Working papers

Publication no. 51

Research unit of the Arts Council of Finland

Helsinki 2012

Tomi Mertanen

SUPPLEMENTARY STATE ARTIST PENSIONS IN FINLAND IN 1970–2011

BACKGROUND

State artist pensions have a long history in Finland; they were awarded for the first time in the 1830s. At that time pensions were working grants by nature because they were allocated only to artists of high national importance and renown. The artist's age had no impact on pension decisions. In fact, they were lifelong working grants awarded by the State.

Artists' pensions kept their grant-like status until the 1960s. In its report in 1965 the Government Committee on the Arts suggested emphasising the nature of pensions because so many older artists lived under very poor conditions. In 1974 the Council of State announced the Decision on Extraordinary Artists' Pensions (75/1974), in which the regulations for supplementary pensions for senior artists were set for the first time. According to this decision artists' pensions finally became artists' old age pensions.

Nowadays supplementary state artist pensions are awarded to artists over 60 years of age.³² The Finnish government distributes fifty-one (full) supplementary artists' pensions each year in recognition of the special particular achievements of creative or performing artists. The decision on artists' pensions is approved by the Ministry of Education and Culture. From the beginning of 2011 the appropriations for this scheme are included in the cultural budget (i.e. the sector of the Ministry of Education and Culture). Previously, payments were conducted through the State Treasury.

³² Artists under 60 years of age can be awarded a supplementary artist pension only by exemption (e.g. disability).

A person must apply for an artist pension. In recent years, the Ministry of Education and Culture has received some 500 applications annually (see Table 1). The applications are considered by the national art councils representing different art forms. These councils give their proposals to the Central Arts Council, which proposes the final list to the Ministry. The final decision-making power resides with the Minister of Culture. However, the decisions have rarely differed from the proposals of the Central Arts Council.

TABLE 1 *Applicants and recipients of supplementary state artist pensions in 2000–2011 (%)*

Year	Applicants	Receivers*
2000	419	50 (12)
2001	374	52 (14)
2002	418	37 (9)
2003	418	37 (9)
2004	453	45 (10)
2005	462	43 (9)
2006	454	42 (9)
2007	467	45 (10)
2008	502	44 (9)
2009	507	45 (9)
2010	526	42 (8)
2011	481	64 (13)
Total	5 481	546 (10)

* Both full and half pensions.

Recipients are selected on the basis of artistic merit, and the sum (whole pension or half pension) on the basis of the recipient's financial situation. Financial need is taken into consideration in every decision. The pension is lifelong and includes the right to a dependent's pension (spouse, children). The pension is taxable income.

Artists who apply for the pension may work in all areas of the arts. The art forms within the system of arts administration are: architecture, cinema, circus, comic art, dance, design, literature, music, media art, photographic art, theatre, visual art and "other".

There are currently about 1,000 individual beneficiaries of these pensions and the total sum paid as artists' pensions in recent years has been about € 11–12 million. The full pension is (in 2011) € 1,260/month and half pension €630/month.

Those artists who are awarded a half pension can later apply for a full pension. There is no maximum number of artists who can receive a pension at any given time; however, no more than 51 (full) pensions are awarded annually.

RECIPIENTS OF SUPPLEMENTARY STATE ARTISTS' PENSION IN 1970–2011

Between 1970 and 2011 most of the pensions were awarded to musicians, visual artists, actors and writers; on the other hand, they also filed most of the applications. This is normal, because the fields mentioned are the four biggest fields of art in Finland.

The number of annual applicants has increased steadily from the beginning of the 1970s. This is noteworthy, because no changes in appropriations took place in 1995–2010. The growth may result from the fact that the artists belonging to what is known as the baby boom generation have reached the age of sixty and are now applying for pensions.

During 1970–2011 a total of 12,913 applications were filed. Supplementary state artist pensions were distributed to 2,564 artists (some 20 per cent of the applicants) (see Table 2).

TABLE 2 *Recipients of supplementary state artist pensions in 1970–2011 (%) by field of art*

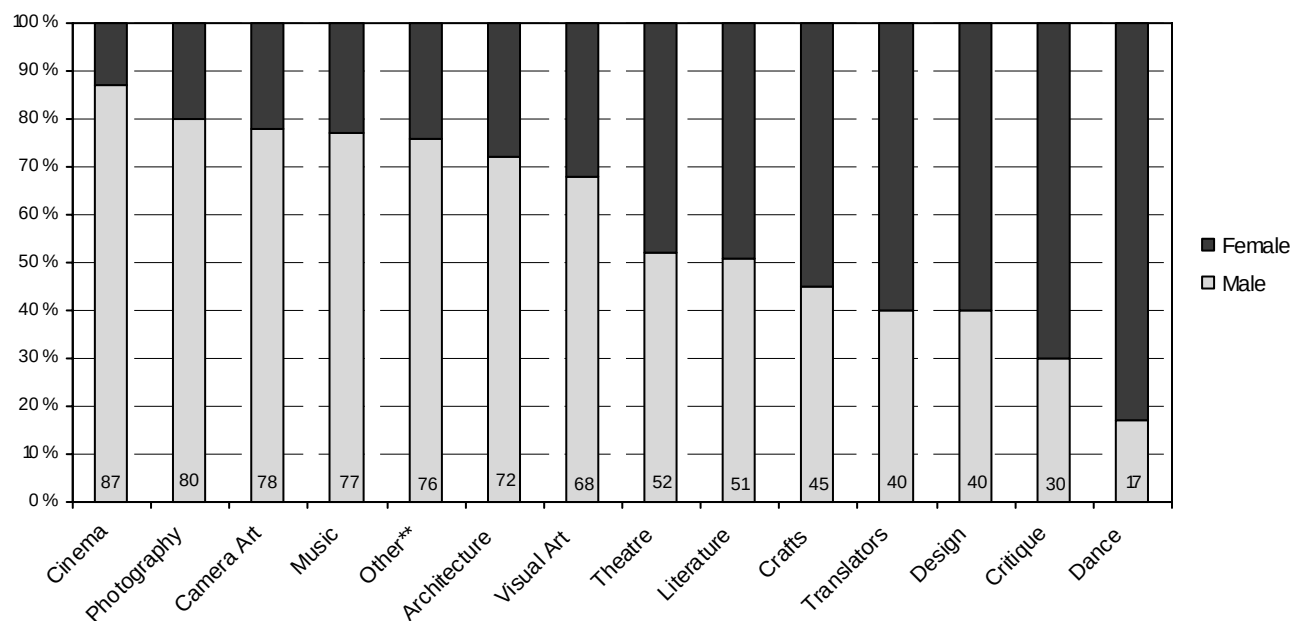
Field of Art	Recipients of supplementary state artist pensions (n=2.564)*
Music	630 (25)
Visual Art	523 (20)
Theatre	434 (17)
Literature	338 (13)
Crafts & Design	212 (8)
Cinema	109 (4)
Photography	102 (4)
Other**	72 (3)
Dance	72 (3)
Camera Art	39 (2)
Architecture	14 (1)
Critique	10 (0)
Translators	5 (0)

* Both full and half pensions.

** Includes circus, acrobats, entertainers, instrument builders, magicians as well as artists who cannot be classified in a single art form.

Of the recipients, 1,629 (64%) were male and 935 (36%) female. The differences between the fields of art are somewhat notable. Male artists tend to receive more supplementary state artist pensions in the fields of cinema, photography, music, visual art and architecture, whereas female artists are allocated more state artist pensions in the fields of dance, critique, design and translated literature (see Figure 1).

FIGURE 1 *Supplementary state artist pensions in 1970–2011 by recipient's field of art and gender**

* Both full and half pensions.

** Includes circus, acrobats, entertainers, instrument builders, magicians as well as artists who cannot be classified in a single art form.

Työpapereita - Working Papers
Tutkimusyksikkö, taiteen keskustoimikunta
Research Unit, the Arts Council of Finland
(ISSN 0788-5318):

- n:o 1 Ritva MITCHELL & Sari KARTTUNEN: Why and How to Define an Artist? Types of Definitions and their Implications for Empirical Research Results.
The Arts Council of Finland. Helsinki 1991. ISBN 951-47-4484-5
- n:o 2 Matti LAHTINEN: Evaluating Music Policy. Applying Ethnomusicological Frame of Reference of the Study of "A Political System Directing the Production of Music".
The Arts Council of Finland. Helsinki 1991. ISBN 951-47-4485-3
- n:o 3 Tuulikki KARJALAINEN: Kuhmo Chamber Music Festival. The Structure of the Festival's Economy and the Economic Impact of Festival.
The Arts Council of Finland. Helsinki 1991. ISBN 951-47-4486-1
- n:o 4 Auli IRJALA: Säveltaiteilijatutkimus. Tutkimusjoukon kokoaminen.
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 1991. ISBN 951-47-4417-9
- n:o 5 Auli IRJALA: Selvitys musiikki-instituuttien toiminnasta vuosina 1987-1989.
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 1991. ISBN 951-47-4487-X
- n:o 6 Auli IRJALA: The Socio-economic Position of Composers and Musicians in Finland. Collection of Data.
The Arts Council of Finland. Helsinki 1991. ISBN 951-47-4538-8
- n:o 7 Ritva MITCHELL: On the Arts and Employment in Finland.
The Arts Council of Finland. Helsinki 1991. ISBN 951-47-4541-8
- n:o 8 Presentation av forskningsprojekt och publikationer 20.3.1991.
Centralkommissionen för konst. Helsingfors 1991. ISBN 951-47-4542-6
- n:o 9 Paula KARHUNEN: Kuka on näyttämötaiteilija? Näyttämötaiteilijatutkimuksen lähtökohtia.
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 1991. ISBN 951-47-4649-X
- n:o 10 Paula KARHUNEN: Who is a Scenic Artist? Starting Points in the Study on Scenic Artists.
The Arts Council of Finland. Helsinki 1991. ISBN 951-47-4666-X
- n:o 11 Ritva MITCHELL: Patterns of Cultural Participation and Consumption in Finland in the 1980's.
The Arts Council of Finland. Helsinki 1991. ISBN 951-47-5492-1
- n:o 12 Auli IRJALA: Valtion tuki säveltaiteilijoille 1980-luvulla.
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 1991. ISBN 951-47-5493-X
- n:o 13 Ilkka HEISKANEN och Pasi SAUKKONEN: Kulturen och den regionala utvecklingen. En översikt över de finländska forskningsprojekten.
Centralkommissionen för konst. Helsingfors 1991. ISBN 951-47-5721-1
- n:o 14 Paula KARHUNEN: Valtion tuki näyttämötaiteilijoille vuosina 1980-1991.
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 1992. ISBN 951-47-5921-4
- n:o 15 Sari KARTTUNEN: Kuvataiteilijan ammatti. Katsaus viimeaikaisiin tutkimussuuntauksiin taiteilijan asema -tutkimuksen näkökulmasta.
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 1992. ISBN 951-47-6166-9
- n:o 16 Survey on the Economic Situation and Social Status of the Artist in Finland.
The Arts Council of Finland. Helsinki 1992. ISBN 951-47-6266-5
- n:o 17 Auli IRJALA: A Minority in Music. Women as Professional Composers and Musicians.
The Arts Council of Finland. Helsinki 1992. ISBN 951-47-6765-9
- n:o 18 Danielle CLICHE, Auli IRJALA and Eija RISTIMÄKI: National Cultural Policy Framework and Trends in Finland.
The Arts Council of Finland. Helsinki 1993. ISBN 951-47-8200-3
- n:o 19 Merja HEIKKINEN and Paula KARHUNEN: Focus and Functions of Public Support for Artists in Finland.
The Arts Council of Finland. Helsinki 1993. ISBN 951-47-8693-9
- n:o 20 Eija RISTIMÄKI: The Role of Intermediary Bodies within the Finnish Public Cultural Administration.
The Arts Council of Finland. Helsinki 1994. ISBN 951-53-0226-9

- n:o 21 Paula KARHUNEN: The Interaction between Artists' Professional Training and Employment in the Field of Finnish Theatre.
The Arts Council of Finland. Helsinki 1994. ISBN 951-53-0227-7
- n:o 22 Merja HEIKKINEN: Effects of Direct Support on Artists' Incomes.
The Arts Council of Finland. Helsinki 1994. ISBN 951-53-0228-5
- n:o 23 Henrikki HEIKKA: The Helsinki Metropolitan Area as a National and International Cultural Centre Area.
The Arts Council of Finland. Helsinki 1994. ISBN 951-53-0229-3
- n:o 24 The Finnish Reply to the Inquiry Concerning the Role of the State in the National and International Cultural Development. Seminar "The Cultural Responsibility of the State", Stockholm, 19-20 August, 1994.
The Arts Council of Finland. Helsinki 1994. ISBN 951-53-0230-7
- n:o 25 Merja HEIKKINEN & Sari KARTTUNEN: Defining Art and Artists as a Methodological Problem and a Political Issue. Paper Prepared for the ECPR Planning Session, Politics and the Arts, Bordeaux, April 27th - May 2nd 1995.
The Arts Council of Finland. Helsinki 1995. ISBN 951-53-0972-7
- n:o 26 Merja HEIKKINEN and Paula KARHUNEN: Does Public Support Make a difference, and for Whom? The Role of Direct Support for Artists in Different Art Forms and its Relations to the Situation of Women Artists.
The Arts Council of Finland. Helsinki 1996. ISBN 951-53-1013-X
- n:o 27 Paula KARHUNEN: Kuinka lama vaikutti? Näyttämö- ja säveltaiteilijoiden toimeentulo ja julkinen tuki vuonna 1992 sekä tulotason muutokset 1989-1992.
The Arts Council of Finland. Helsinki 1997. ISBN 951-53-1470-4
- n:o 28 Merja HEIKKINEN & Paula KARHUNEN: Social Position of Artists in Finland.
The Arts Council of Finland. Helsinki 1997. ISBN 951-53-1606-5
- n:o 29 Sari KARTTUNEN: Valokuvataiteen taiteilija-apurahat: Selvitys määrällisestä kehityksestä ja jakaumasta sekä merkityksestä 1970-1999. State artist grants in photographic art: Survey of quantitative development, distribution and effects 1970-1999.
The Arts Council of Finland. Helsinki 1999. ISBN 952-5253-14-7
- n:o 30 Paula KARHUNEN: A portrait of a woman as an artist: Some research results concerning the career paths of female artists.
The Arts Council of Finland. Helsinki 1999. ISBN 952-5253-15-5
- n:o 31 Merja HEIKKINEN: Sirkus- ja estraditaiteilijat. Raportti kyselytutkimuksesta.
The Arts Council of Finland. Helsinki 1999. ISBN 952-5253-16-3
- n:o 32 Paula KARHUNEN: Trained artists at the market place. An overview of the graduate-surveys.
The Arts Council of Finland. Helsinki 1999. ISBN 952-5253-17-1
- n:o 33 Sari KARTTUNEN: The earnings of photographic artists in Finland. An income profile based on quantitative data from 1989 and 1992.
The Arts Council of Finland. Helsinki 1999. ISBN 952-5253-19-8
- n:o 34 Sari KARTTUNEN: Exactly who and what is a photographic artist? Experimenting with emic criteria in a 'status-of-an-artist study'.
The Arts Council of Finland. Helsinki 2000. ISBN 952-5253-20-1
- n:o 35 Terhi AALTONEN: Taiteilijoiden verotuksesta ja sosiaaliturvasta Suomessa ja Irlannissa.
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 2000. ISBN 952-5253-24-4
- n:o 36 Tiina KUKKONEN: Festivaalit 1996-2000. Tilastotietoa kulttuuritapahtumien julkisesta tuesta, taloudesta ja yleisöistä.
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 2000. ISBN 952-5253-30-9
- n:o 37 Tiina KUKKONEN: Festivaalien talous 1999. Finland Festivals ry:n jäsenten talouden rakenne 1999 ja kehitys vuodesta 1993.
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 2001. ISBN 952-5253-35-X
- n:o 38 Paula KARHUNEN: Suomalaisten säveltaiteilijoiden Teosto-tulot vuonna 1998.
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 2001. ISBN 952-5253-37-6
- n:o 39 Paula KARHUNEN & Kaija RENSUJEFF: Preliminary findings from a survey on the economic and labour market situation of Finnish artists.
The Arts Council of Finland. Helsinki 2002. ISBN 952-5253-42-2
- n:o 40 Elina JOKINEN: Kirjastoapurahat ja -avustukset kaunokirjallisuuden tukimuotona.
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 2002. ISBN 952-5253-44-9
- n:o 41 Paula KARHUNEN & Mikko NIININEN: Taidealojen ammattikoulutus - esiselvitys.
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 2003. ISBN 952-5253-45-7

- n:o 42 Kaija RENSUJEFF: "Uusia mahdollisuuksia ja pieniä läpimurtoja!" - Taiteilijat vuoden 2000 kyselytutkimuksessa ja väestölaskennassa.
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 2005. ISBN 952-5253-54-6
- n:o 43 Sari KARTTUNEN: Taidetoimikuntalaitoksen kansainväliset avustukset: Taiteilijoiden liikkuvuuden ja vierastalojen tuki 2000-2004
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 2005. ISBN 952-5253-55-4
- n:o 44 Riikka SUOMI: Kansainvälinen taiteilijaresidenssitoiminta Suomessa 1995-2005.
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 2005. ISBN 952-5253-57-0
- n:o 45 Pauli RAUTIAINEN: Taiteilija-apurahajärjestelmän toimivuus ja koettu vaikuttavuus. Selvitys valtion taiteilija-apurahan saajista 2002-2005. (Artists' grants in action. Functions of the state working grant system. Summary.)
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 2006. ISBN 952-5253-61-9
- n:o 46 Pauli RAUTIAINEN: "Emme ole voineet tänä vuonna..." Kielteisen taiteilija-apurahapäätöksen vuodelle 2006 saaneiden taiteellinen toiminta ja heidän arvionsa taiteilija-apurahajärjestelmän toimivuudesta. ("Unfortunately we could not..." Effects of denial decision on grants. Summary.)
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 2008. ISBN 978-952-5253-68-9
- n:o 47 Timo SYRJÄLÄ: Säännellyt sävelet. Radiomusiikin sääntelystä Suomessa ja eräissä vertailumaissa.
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 2010. ISBN 978-952-5253-77-1
- n:o 48 Pauli RAUTIAINEN: Valtion tuki kulttuuritapahtumille 2000-2008.
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 2010. ISBN 978-952-5253-79-5
- n:o 49 Riikka ÅSTRAND: Sirkusalan ammatillinen koulutus ja työelämä.
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 2010. ISBN 978-952-5253-80-1
- n:o 50 Tomi MERTANEN: Taiteilija-apurahajärjestelmän toimivuus ja vaikuttavuus. Selvitys valtion taiteilija-apurahan saajista vuosina 2006-2010.
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 2012. ISBN 978-952-5253-83-2
- n:o 51 Tomi MERTANEN: Apurahasta vanhuudenturvaksi. Valtion ylimääräiset taiteilijaeläkkeet vuosina 1970-2011.
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 2012. ISBN 978-952-5253-84-9

Julkaisujen verkkoversiot – Electronic versions

www.taiteenkeskustoimikunta.fi – www.artscouncil.fi

Toimitus – Edited by

Taiteen keskustoimikunnan tutkimusyksikkö
Research Unit of the Arts Council of Finland

Tilaukset ja tiedustelut – Orders and Information

Taiteen keskustoimikunta – Arts Council of Finland
Tutkimusyksikkö – Research Unit
Maneesikatu 7, PL 293, Helsinki, Finland
tel. +358 (0)9 1607 7066, fax. +358 (0)9 1607 7069
tkk-kirjasto@minedu.fi
www.taiteenkeskustoimikunta.fi – www.artscouncil.fi

Muut julkaisusarjat - Other publication series

Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja – Publications of the Arts Council of Finland
Tilastotietoa taiteesta – Facts about the Arts
Tilastotiedote – Facts and Figures